

Tabellrapport fra undersøkelsen:

SKOLEMÅLTIDET OG FYSISK AKTIVITET I GRUNNSKOLEN

**En undersøkelse om endringer og tiltak i
skolemåltidsordningen foretatt siden
skoleåret 1996/1997 og tilrettelegging for
fysisk aktivitet blant landets grunnskoler**

Våren 2000

Mona Bjelland og Knut-Inge Klepp
Institutt for ernæringsforskning
Universitetet i Oslo
September 2000

Innhold:

	<i>Side</i>
Sammendrag	1
Innledning	4
Mat i skolen	5
Metode og utvalg	6
Svarprosent (Tabell 1 - 3)	6
Statistiske metoder	8
Resultater	9
Matpakkedekning (Tabell 4 - 7)	9
Medbrakt frukt og/eller grønnsak (Tabell 8 - 11)	11
Endringer i skolemåltidet siden 1997 (Tabell 12 - 22)	13
Daglig drikketilbud (Tabell 23 - 27)	19
Daglig mattilbud (Tabell 28 -33)	22
Tid til å spise (Tabell 34 -37)	25
Hvor spiser elevene (Tabell 38 - 39)	27
Kantine (Tabell 40 - 41)	28
Tilsyn under skolemåltidet (Tabell 42 - 44)	29
Adgang til å forlate skolens område i skoletiden (Tabell 45)	30
Nærhet til matvarebutikk og adgang til å handle (Tabell 46-47)	31
Automater (Tabell 48-49)	31
Kjennskap til Statens ernæringsråds retningslinjer for Mat i skolen (Tabell 50)	32
Kjennskap til paragraf om skolemåltidet (Tabell 51)	32
Skolefritidsordningens tilrettelegging for måltider og fysisk aktivitet (Tabell 52 - 56)	33
Fysisk aktivitet og skolevei (Tabell 57-66)	34
Beliggenhet og uteområde (Tabell 67-72)	40
Midttimeordning og uteskole/utendørs undervisning (Tabell 73-75)	42
Skolens elevråd (Tabell 76)	43
Konklusjon	44
Referanseliste	45
Vedlegg 1: Spørreskjema - generell del	
Vedlegg 2: Spørreskjema - klasseskjema	

Sammendrag

I denne rapporten presenteres resultatene fra en ny landsomfattende kartlegging av skolemåltidet i norsk grunnskole. Videre er det i denne undersøkelsen inkludert spørsmål knyttet til hvordan det er lagt til rette for fysisk aktivitet ved grunnskolene. Denne undersøkelsen er en del av evalueringen av Statens råd for ernæring og fysisk aktivitets arbeid med å sikre velorganiserte skolemåltider og en oppfølging av liknende undersøkelser i 1991 og 1997. Samtidig bidrar undersøkelsen til å gi et utgangspunkt for Rådets videre arbeid i forhold til skole og fysisk aktivitet. Undersøkelsen er gjennomført ved hjelp av spørreskjema sendt skolen ved rektor. Spørsmål knyttet til elevenes vaner er innhentet ved håndopprekning og registrert av klassestyrer.

Skolemåltidet

I "Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler m.v." omtales retningslinjer for skolemåltidet i §11: "Statens ernæringsråds retningslinjer for matservering og måltider i skole og barnehage bør legges til grunn ved matservering slik at den ernæringsmessige verdi av måltidet sikres". I tillegg har Statens råd for ernæring og fysisk aktivitet (SEF) hatt følgende målsetninger for arbeidet med organiseringen av skolemåltidet fram mot 2000:

- Å sikre alle de yngste elevene (1.-4. klassetrinn) voksentilsyn under matpausen
- Å sikre at alle elever i norsk grunnskole har minst 20 minutters matpause
- Å stimulere til at det opprettes et daglig mattilbud i minst halvparten av norske ungdomsskoler

Hovedresultatene fra 2000-undersøkelsen er som følger:

SEF er nær ved å nå målet om fullt tilsyn for alle elever i småskolen. Av skoler med 1.-4. klasse oppga 93% at elevene på dette klassetrinnet hadde fullt tilsyn (tilsvarende tall i 1997 var 81% og 64% i 1991). Andelen av skoler som kunne tilby fullt tilsyn synker med økende klassetrinn. Videre anbefaler SEF at elevene skal ha minst 20 minutters spisepause. Halvparten av skolene gir elevene i 1-4. klasse minst 20 minutters spisepause, mot 36% i 1997 og 25% i 1991. Det er mest vanlig med 20 minutters spisepause på ungdomstrinnet (61%), mens kun 38% av elever i 5.-7.klasse har så lang spisepause. Over halvparten av skolene i undersøkelsen har et mattilbud (i kantine) til elever på ungdomstrinnet, uten at det er spesifisert om det er et daglig mattilbud. Sett i sammenheng med at over 60% av skolene har et daglig tilbud om produkter som yoghurt, frukt/ grønnsaker m.m. kan dette indikere at SEF har nådd målet om et daglig mattilbud på ungdomstrinnet. Om lag 20% av barneskolene oppgir at de har kantine. Det er mest vanlig med elevdrevne kantiner for alle klassetrinn.

Matpakkedekningen i barneskolen er fremdeles høy. Hele 99% av elevene i 1.-4. klasse og 95% i 5.-7. klasse oppga at de hadde med matpakke på undersøkelsesdagen. Tilsvarende tall for ungdomstrinnet var 75%. En fjerdedel av elevene i småskolen hadde med frukt og/eller grønnsak hjemmefra på undersøkelsesdagen (33% i 1997), mot 20% på mellomtrinnet (27% i 1997) og 13% på ungdomstrinnet (17% i 1997). Det at en mindre andel elever oppgir at de har med frukt og/eller grønnsak hjemmefra kan delvis skyldes mindre endringer i spørsmålsformuleringer og delvis forklares ved at elever ved skoler med abonnementsordning for frukt og grønnsaker i mindre grad har med frukt/grønnsaker hjemmefra. Videre var det flere skoler i 2000 som besvarte dette spørsmålet enn i 1997.

Nesten alle grunnskoler i landet hadde tilbud om drikke til elevene i skoleåret 1999/2000, og lettmelk er tilgjengelig ved over 90% av skolene som hadde tilbud om drikke. Andelen av skoler som kunne tilby skummet melk og helmelk var på samme nivå som i 1997.

Det var bare et fåtall av barneskolene som hadde tilbud om brødmat/knekkebrød til elevene (3%). For elevene i 8.-10. klasse hadde 17% av skolene et slikt tilbud. Om lag en tredjedel av skolene hadde et daglig tilbud om andre produkter for 1.-7. klassetrinn, og yoghurt og frukt/grønnsaker utgjorde i hovedsak dette tilbudet. Over 60% av skoler med 8.-10. klasse hadde et tilbud om andre produkter enn brødmat/knekkebrød, og 80% av disse skolene hadde tilbud om yoghurt. En tredjedel av skolene kunne tilby elever på ungdomstrinnet rundstykker, horn, ciabatta og/eller bagett og 22% hadde tilbud om frukt/grønnsaker. Noen av skolene med tilbud om andre produkter kunne tilby ungdomsskoleelevene toast/pizza og skolebrød/vafler (14-15%).

Klasserommet var det vanligste spisestedet på alle klassetrinn. Blant skoler med 8.-10. klassetrinn hadde 27% kantine som mulig spisested.

Andelen av skoler som hadde gjennomført endringer i organiseringen av skolemåltidet fra 1997 var forholdsvis jevn for de ulike klassetrinnene (37-44%). På barneskolen var lengre spisepause, bedre tilsyn og etablering av frukt- og grønt abonnement vanlige tiltak. Etablering av mattilbud, ny kantine og frukt- og grønt abonnement var de mest vanlige tiltakene på ungdomstrinnet.

Over 60% av rene barneskoler og rene ungdomsskoler kjente til Statens ernæringsråds retningslinjer for Mat i skolen (henholdsvis 46% og 63% i 1997). Tilsvarende tall for kombinerte barne- og ungdomsskoler er 54% (43% i 1997). Over 70% av barneskolene kjente til paragrafen om skolemåltidet i "Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler" (41% i 1997), mens i overkant av 60% av kombinerte barne- og ungdomsskoler og rene ungdomsskoler kjente til forskriften (henholdsvis 43% og 49% i 1997).

Det var i hovedsak kun på ungdomstrinnet at elever fikk forlate skolens område i skoletiden. Nær 40% av elever i 8. og 9. klasse, og 54% av elever i 10. klasse fikk forlate skolens område i skoletiden. Av skolene som ga elevene på ungdomstrinnet lov til å forlate skolens område hadde nesten 90% av skolene oppgitt at elevene har muligheter for å handle i nærheten. Det var så å si ingen barneskoler eller kombinerte barne- og ungdomsskoler som hadde brusautomat(er) på skolen, mens 4% av ungdomsskolene hadde brusautomat(er).

Av skoler med skolefritidsordning (SFO) ble det lagt til rette for måltider i form av medbrakt mat eller i SFOs regi blant 97% av skolene. Det var mest vanlig med medbrakt mat til frokost, og at lunsj og/eller mellommåltid var et tilbud i SFOs regi.

Fysisk aktivitet, skolevei, skolens uteområde og midttidordning

I "Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler m.v." omtales også retningslinjer for muligheter for aktivitet i §10: "Virksomheten skal planlegges og drives slik at den dekker ulike behov for aktivitet og hvile".

Det er en betydelig nedgang i fysisk aktivitet i friminutt med økende alder, særlig fra mellomtrinnet til ungdomstrinnet (89%, 78% og 31% for henholdsvis 1.-4. klasse, 5.-7. klasse og 8.-10. klasse). Andelen elever som gikk eller syklet både til og fra skolen dagen før undersøkelsesdagen var høyest for mellomtrinnet (60%), og lavest for småskolen (44%). Halvparten av elever i ungdomstrinnet gikk eller syklet både til og fra skolen. Det var en forholdsvis liten andel av elevene som gikk eller syklet bare en av veiene til skolen (fra 16% i 1.-4. klasse til 10% i 8.-10. klasse). Nær en tredjedel av elevene på ungdomsskoler med midttim(e) drev ukentlig med fysisk aktivitet i midttimen(e).

Om lag halvparten av skoler med SFO la daglig til rette for felles fysisk aktivitet, mens rundt 40% oppga at de ukentlig legger til rette for felles fysisk aktivitet.

På spørsmål om ulike klassetrinn har egne avdelte arealer av skolens uteområde var dette tilfellet ved nær halvparten av de kombinerte barne- og ungdomsskolene. Dette var vanlig ved en fjerdedel av de rene barneskolene og forekom sjeldent ved ungdomsskolene. To tredjedeler av de rene barneskolene og de kombinerte barne- og ungdomsskolene hadde tilgang til uteareal/-anlegg i umiddelbar avstand, mens i underkant av en tredjedel hadde dette i gangavstand. Over 80% av de rene ungdomsskolene hadde tilgang til uteareal/-anlegg i umiddelbar avstand eller gangavstand. Elever ved over 30% av de rene barneskolene og de kombinerte barne- og ungdomsskolene brukte disse anleggene daglig, mens om lag halvparten brukte dem ukentlig. Elever ved rene ungdomsskoler brukte slike anlegg minst.

For småskolen og mellomtrinnet oppga om lag halvparten av skolene at det ikke er hindringer for fysisk aktivitet på skolens område, mens andelen for ungdomstrinnet var noe høyere (60%). For alle tre klassetrinnene hadde flest skoler oppgitt manglende tilrettelegging/utrustning som en av de største hindringene for fysisk aktivitet på skolens område. Videre følger for lite variert terreng/vegetasjon og arealstørrelse. Det var en forholdsvis liten andel av skolene som oppga områder med restriksjoner og organisering av skolehverdagen som en av de største hindringene.

Over halvparten av skolene for alle tre klassetrinn hadde sjelden eller aldri midttim(e), dvs mulighet til å være fysisk aktive over tid. Om lag en tredjedel av klassene i småskolen og en fjerdedel av klassene i mellom- og ungdomstrinnet hadde i følge klassestyrer midttim(e) hver dag. Småskolen hadde gjennomsnittlig noe lengre midttim(e) (45 minutter) enn mellom- og ungdomstrinnet (40 minutter).

En tredjedel av klassene i småskolen hadde uteskole/utendørs undervisning en dag per uke, mens en fjerdedel hadde dette en halv dag per uke. For mellomtrinnet hadde omlag halvparten av klassene uteskole/utendørs undervisning en halv dag eller mindre enn en halv dag per uke, mens et fåtall av klassene på ungdomstrinnet hadde uteskole/utendørs undervisning i det hele tatt.

Det mest vanlige for alle klassetrinn var at elevrådet ikke var engasjert i tiltak/ arrangementer knyttet til fysisk aktivitet, men ved 6% av skoler med 1.-7. klasse og 9% av skoler med 8.-10. klasse hadde elevrådet dannet et eget idrettsstyre som har ansvar for slike tiltak/ arrangementer.

Innledning

Statens råd for ernæring og fysisk aktivitet (SEF) har i mange år arbeidet for å fremme et velorganisert skolemåltid for alle elever. Rådet har også ansvaret for å gi retningslinjer for skolemåltidet. I forbindelse med behov for revisjon av retningslinjene og en opptrapping av innsatsen knyttet til barn og unges matvaner, ble det i 1991 gjennomført en kartlegging av forholdene rundt skolemåltidet i norsk grunnskole (1-3). Resultatene fra denne undersøkelsen har tjent som grunnlag for SEFs satsing knyttet til mat i skolen (4). Undersøkelsen avdekket at det var store forskjeller i hvordan skolemåltidet fungerte fra skole til skole og fra fylke til fylke. Særlig tre områder pekte seg ut med behov for økt innsats. Dette var bedre tid og tilsynsordninger under matpausen, særlig for de minste, og bedre tilbud om mat til de som ikke har med seg matpakke. Innsatsen på ungdomstrinnet har vært konsentrert om opprettelse av kantine, sikre minst 20 minutters matpause og å arbeide for at flest mulig har med matpakke hjemmefra.

Tiltakene har bestått av utarbeidelse av retningslinjer og opplysningsmateriell for skolemåltidet, økonomisk støtte til forsøksvirksomhet og en årlig matpakkeaksjon. I 1995 lanserte Statens ernæringsråd et tilbud der Ingrid Espelid Hovig og Kaare R. Norum kom gratis til kommuner som tok initiativ til lokale stormøter om mat i skolen. Målet med møtene var å få mat i skolen på den politiske dagsorden ved at lokale helse- og skolemyndigheter deltok på stormøtene. Den økte oppmerksomheten omkring elevenes kostvaner førte til at Sosial- og helsedepartementet inkluderte en egen paragraf om skolemåltidet i "Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler".

I 1997 ble en oppfølgingsstudie av skolemåltidet i norsk grunnskole gjennomført for å undersøke hvorvidt Statens ernæringsråds innsats faktisk hadde ført til en forbedring. Resultatene fra undersøkelsen **Måltider i skolen**, som ble gjennomført av Marina de Paoli og Knut-Inge Klepp på vegne av Statens ernæringsråd, er presentert i en egen tallrapport (5).

I 1998 utarbeidet Statens ernæringsråd i samarbeid med Norsk Lærerlag, Lærerforbundet og Foreldreutvalget for Grunnskolen et informasjonsark om tid og tilsyn under skolemåltidene. Informasjonsarket ble distribuert til alle landets skoler. Målet var at skolene skulle ta opp organiseringen av skolemåltidet på bred basis, for på den måten å sikre elevene skolemåltider i tråd med Statens ernæringsråds retningslinjer. Informasjonsarket slo fast at det er viktig for elevene å få minst ett måltid i løpet av skoledagen. I skoleåret 98/99 ble det også gjennomført en skolematturné på fylkesplan. Målet var å få "Mat i skolen" på den politiske dagsorden for å sikre ressurser til opprettholdelse og drift av kantiner i ungdomsskolen, og å sikre velorganiserte måltider, nok tid og voksentilsyn under matpausen for de minste. Det ble i løpet av høsten 98 og våren 99 arrangert fylkesmøter i flere av landets fylker.

01.03.99 ble Statens ernæringsråd utvidet til Statens råd for ernæring og fysisk aktivitet (SEF). Av den grunn er det i denne undersøkelsen også fokusert på tilrettelegging for fysisk aktivitet og skolevei i tillegg til organiseringen av skolemåltidet.

Oslo, september 2000

Mona Bjelland

Knut-Inge Klepp

Mat i skolen

Statens råd for ernæring og fysisk aktivitets retningslinjer for mat i skolen

- Det bør være faste måltider, og ikke mer enn 3–4 timer mellom måltidene.
- Måltidene bør bestå av brødkiver (matpakke), skummetmelk eller lettmelk, frukt og/eller grønnsaker.
- Alle skoler bør ha tilbud om skummetmelk og lettmelk, frukt og grønnsaker.
- Alle skoler bør ha tilbud om brødmat til elever som ikke har med seg mat.
- Ungdomsskolene og de videregående skolene bør ha kantine/matsal.
- Alle elevene bør få god tid til å spise, minimum 20 minutter.
- Elevene i 1.– 4. klasse bør ha fullt tilsyn mens de spiser.
- Det bør legges vekt på å gjøre måltidene trivelige.
- I skolefritidsordningen bør barna få mulighet til å spise frokost og ett måltid etter formiddagsmåltidet.
- Det bør stilles til rådighet ressurser til organisering av mat i skolen.

Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler m.v.

Fastsatt ved kgl.res. 1. desember 1995 med hjemmel i lov av 19. november 1982 nr. 66 om helsetjenesten i kommunene § 4a-1 annet ledd og §4a-4 annet ledd samt lov av 9. mars 1973 nr. 14 om vern mot tobakkskader § 6 åttende ledd.

Kapittel III Spesielle bestemmelser § 11. Måltid.

Det skal finnes egnede muligheter for bespisning som også ivaretar måltidets sosiale funksjoner.

Virksomheten skal i nødvendig utstrekning ha tilfredsstillende muligheter for lagring, tilberedning og servering av mat i samsvar med næringsmiddellovgivningen.

Merknader til § 11. Måltid.

SEFs retningslinjer for matsservering og måltider i skole og barnehage bør legges til grunn ved matsservering slik at den ernæringsmessige verdi av måltidet sikres.

Lov av 19. mai 1933 nr. 3 om tilsyn med næringsmidler m.v. med forskrifter, herunder generell forskrift av 8. juli 1983 nr. 1251 for produksjon og frambud m.v. av næringsmidler, forskrift av 15. desember 1994 nr. 1187 om internkontroll for å oppfylle næringsmiddellovgivningen og forskrift av 12. november 1997 nr. 1239 om næringsmiddelhygiene, gjelder for tilberedning og servering av næringsmidler.

Måltidets sosiale funksjon bør ivaretas ved at det er fysisk tilrettelagt for spising og avsatt tilstrekkelig tid til at trivsel oppnås.

Metode og utvalg

Spørreskjemaet som ble benyttet i denne undersøkelsen har bestått av to deler, en generell del og et klasseskjema. Den generelle delen inneholder spørsmål relatert til organiseringen av skolemåltidet, skolefritidsordningen og skolens uteområde, og ble fylt ut av skolens koordinator, utnevnt av rektor. Denne delen av spørreskjemaet består av 29 spørsmål med fra ett til syv svaralternativer. Koordinator skulle videre bidra til at skolens klassestyrere fikk et klasseskjema med spørsmål både til elever og klassestyrer. De seks spørsmålene til elevene ble besvart ved håndsopprekning. I klasseskjemaet er det videre tre spørsmål til klassestyreren med fra ett til fem svaralternativer.

Spørreskjemaet ble utarbeidet i samarbeid med ansatte ved Statens råd for ernæring og fysisk aktivitet (SEF). Videre har studieinspektører ved flere grunnskoler kommet med innspill til skjemaets innhold og utforming, og skjemaet ble prøvet ut ved fire grunnskoler i Rogaland og Troms.

Undersøkelsen ble gjennomført postalt. Spørreskjemaets generelle del, ti klasseskjema og en frankert svarkonvolutt ble i mars 2000 sendt til samtlige grunnskoler i landet, unntatt spesialskoler. Den første siden i den generelle delen av skjemaet inneholdt informasjon om hensikten og fremgangsmåten for undersøkelsen. Hvert skjema fikk et identifikasjonsnummer.

Brevet ble adressert til skolene ved rektor, og rektor ble bedt om å delegere hovedansvaret for spørreskjemaet til en koordinator ved skolen (inspektør, kontorpersonale eller lærer). Til skolene som ikke hadde returnert den generelle delen alene eller den generelle delen og klasseskjema innen fristen, ble det sendt en påminnelse i brevs form med svarfrist innen tre uker. En andre puring med nytt spørreskjema ble sendt ut til skoler som ikke hadde gitt noen form for respons etter at denne fristen gikk ut.

Svarprosent

Adresselister fra Statens Trykksakekspedisjon ble brukt ved utsendelse av spørreskjemaene (n = 3394). I alt ble 102 skoler (spesialskoler, alternative skoler, voksenopplæringscentre, ressurscentre, leirskoler og nedlagte skoler) ekskludert fra listen. Disse ble fratrukket det totale antallet og 3292 skoler, inkludert privatskoler, fikk tilsendt spørreskjemaet. I alt har 2500 skoler besvart den generelle delen av spørreskjemaet, mens 2406 skoler har besvart både den generelle delen og ett eller flere klasseskjema. Dette tilsvarer henholdsvis 75.9% og 73.1% av landets grunnskoler.

Responser fordeler seg på følgende måte, tabell 1-3.

Tabell 1. Oversikt over antall utsendte og besvarte skjemaer (generell del), fordelt på skoletyper.

<i>Skoletype</i>	<i>Utsendelse</i>	<i>Svar fra</i>	<i>Svarprosent</i>
Barneskoler	2092	1620	77,4
Kombinerte barne- og ungdomsskoler	715	527	73,7
Ungdomsskole	485	353	72,8
TOTALT	3292	2500	75,9

Svarprosenten er forholdsvis jevn for de ulike skoletypene. Den totale svarprosenten er noe lavere enn i 1997 (81,3%). Dette var ikke uventet da undersøkelsen i 2000 var mer omfattende både mht til omfang (spørsmål knyttet til muligheter for fysisk aktivitet) og metode (eget skjema til skolens klassestyrere).

Tabell 2. Oversikt over antall elever i skoleåret og elever ved de representerte skoler som har besvart spørreskjemaets generelle del, fordelt på klassetrinn.

<i>Klassetrinn</i>	<i>Totalt antall elever*</i>	<i>Antall elever ved skolene som responderte</i>	<i>% elever representert</i>
1.- 4. klasse	245 541	184 260	75,0
5. - 7. klasse	174 264	133 148	76,4
8.- 10. klasse	158 279	111 118	70,2
TOTALT	578 084	428 526	74,1

* Elever i vanlige grunnskoler – kommunale, statlige og private skoleeiere.

Kilde: Statens utdanningskontor i Oslo og Akershus

Tabell 3. Fylkesvis oversikt over antall utsendte og besvarte skjemaer (generell del).

<i>Fylke</i>	<i>Utsendelse</i>	<i>Svar fra</i>	<i>Svarprosent</i>
Oslo	131	79	60,3
Akershus	238	186	78,2
Østfold	135	111	82,2
Hedmark	153	126	82,4
Oppland	168	135	80,4
Buskerud	150	123	82,0
Vestfold	126	103	81,7
Telemark	148	101	68,2
Aust-Agder	87	61	70,1
Vest-Agder	110	80	72,7
Rogaland	234	174	74,4
Hordaland	350	261	74,6
Sogn og Fjordane	154	123	79,9
Møre og Romsdal	267	219	82,0
Sør-Trøndelag	174	131	75,3
Nord-Trøndelag	125	87	69,6
Nordland	277	210	75,8
Troms	161	112	69,6
Finnmark	104	78	75,0
TOTALT:	3292	2500	75,9

Svarprosent er høy i alle fylkene (stort sett mellom 70-80%). Unntaket er Oslo hvor svarprosenten er nede i 60%.

Statistiske metoder

Tabellene med svarfordelingene fra skolene, presenteres separat for skoler med 1.- 4. klasse, 5.-7. klasse og 8.-10. klasse. Disse klasseintervallene benevnes i denne rapporten som klassetrinn. På noen spørsmål er resultatene presentert for barneskoler, kombinerte barne- og ungdomsskoler og ungdomsskoler. I tillegg er det blitt gjort fylkesvise presentasjoner for flere av spørsmålene.

Gjennomsnitt er beregnet ut fra alle som har besvart spørsmålene, og den totale prosenten blir i de fleste tilfeller 100. Unntakene er spørsmål hvor respondentene har kunnet velge flere svaralternativer på ett spørsmål.

All analyse er utført på PC ved hjelp av SPSS (Statistical Package for the Social Sciences), versjon 9.0. Avrunding er skjedd etter aritmetiske regler.

Resultater

Matpakkedekning

Matpakketellingen på skolene ble gjennomført ved at klassestyrere ved håndsopprekning undersøkte hvor mange elever som hadde med matpakke og noterte dette på et såkalt klasseskjema. Matpakkedekningen ble estimert ved å dividere antall med matpakke med antall elever som var tilstede da undersøkelsen ble gjennomført. De få tilfellene hvor antall elever som hadde med seg matpakke overstiger antall elever tilstede på undersøkelsesdagen er ekskludert. Det gjøres oppmerksom på at det ble spurt om andel elever som har/hadde med seg matpakke - ikke hvorvidt de hadde spist matpakken eller ei. Resultatene presenteres på skolenivå.

Tabell 4. Oversikt over matpakkedekning i % fordelt på klassetrinn.

	<i>1. - 4. klasse</i>	<i>5. - 7. klasse</i>	<i>8. - 10. klasse</i>
<i>Antall skoler</i>	<i>n=1902</i>	<i>n=1862</i>	<i>n=781</i>
% i gjennomsnitt med matpakke	98,8	94,6	74,5

Matpakkedekningen i barneskolen må sies å være svært høy, mens tallene er lavere for ungdomstrinnet. For ungdomstrinnet er det et noe lavere tall enn det som ble oppgitt i 1997 (76,8%). Dersom tallene er riktige, betyr det at omlag hver fjerde elev mellom 12 og 15 år ikke hadde med matpakke på undersøkelsesdagen.

Tabell 5. Fylkesvis rangering på matpakkedekning %-fordeling, 1.- 4. klasse.

<i>Plassering</i>	<i>Fylke</i>	<i>Antall skoler (n)</i>	<i>% i gjennomsnitt med matpakke</i>
1.	Hedmark	98	99,8
2.	Oppland	108	99,5
3.	Sogn og Fjordane	97	99,3
4.	Hordaland	207	99,2
4.	Møre og Romsdal	163	99,2
5.	Aust-Agder	49	99,0
5.	Troms	86	99,0
6.	Nord-Trøndelag	71	98,9
6.	Vest-Agder	60	98,9
7.	Rogaland	135	98,8
8.	Akershus	128	98,7
8.	Telemark	72	98,7
8.	Sør-Trøndelag	100	98,7
9.	Østfold	82	98,6
10.	Finnmark	56	98,5
10.	Oslo	59	98,5
11.	Buskerud	89	98,2
11.	Vestfold	84	98,2
12.	Nordland	156	97,2

Matpakkedekningen i hvert enkelt fylke er beregnet på samme måte som for hele landet. Det var en høy gjennomsnittlig matpakkedekning i alle fylkene på 1.- 4. klassetrinn.

Tabell 6. Fylkesvis rangering på matpakkedekning %-fordeling, 5. - 7. klasse.

<i>Plassering</i>	<i>Fylke</i>	<i>Antall skoler (n)</i>	<i>% i gjennomsnitt med matpakke</i>
1.	Nord-Trøndelag	74	97,4
2.	Hedmark	93	97,1
3.	Sogn og Fjordane	95	97,0
4.	Oppland	99	96,9
5.	Møre og Romsdal	160	96,0
6.	Hordaland	208	95,8
7.	Telemark	68	95,1
8.	Oslo	57	94,8
9.	Sør-Trøndelag	105	94,6
10.	Akershus	128	94,5
11.	Rogaland	133	94,1
12.	Troms	88	94,0
13.	Vest-Agder	55	93,9
14.	Buskerud	92	93,5
15.	Vestfold	77	93,3
16.	Østfold	82	93,2
17.	Aust-Agder	42	92,8
18.	Nordland	153	91,8
19.	Finnmark	51	86,2

Matpakkedekning var lavere på 5. - 7. klasse enn for 1.- 4. klasse, men var fortsatt høy.

Tabell 7. Fylkesvis rangering på matpakke dekning %-fordeling, 8.- 10. klasse.

<i>Plassering</i>	<i>Fylke</i>	<i>Antall skoler (n)</i>	<i>% i gjennomsnitt med matpakke</i>
1.	Sogn og Fjordane	42	84,8
2.	Nord-Trøndelag	27	83,7
3.	Oppland	22	83,5
4.	Vest-Agder	27	81,1
5.	Hordaland	74	78,9
6.	Rogaland	64	78,1
7.	Møre og Romsdal	63	76,7
8.	Østfold	32	76,5
9.	Hedmark	35	76,1
10.	Troms	48	75,4
11.	Buskerud	35	74,5
12.	Aust-Agder	16	73,6
13.	Vestfold	23	72,4
13.	Akershus	46	72,4
14.	Sør-Trøndelag	46	71,1
15.	Telemark	29	68,5
16.	Nordland	89	68,3
17.	Oslo	24	63,2
18.	Finnmark	38	57,8

Matpakkedekningen på ungdomstrinnet var betydelig lavere enn for småskolen og mellomtrinnet, og varierte en god del fra fylke til fylke. Spesielt var det Finnmark og Oslo som pekte seg ut med en spesielt lav prosentandel.

Medbrakt frukt- og/eller grønnsak

Frukt- og grønnsakstillingen på skolene ble gjennomført (som matpakketellingen) ved at skolens klassestyrere ved håndopprekning undersøkte hvor mange elever som hadde med frukt og/eller grønnsaker hjemmefra. Prosentandelen for frukt og/eller grønnsaker ble beregnet på samme måte som for matpakkedekningen. Antall elever som ble oppgitt å være med på frukt- og grønt abonnement er ikke inkludert. Resultatene presenteres på skolenivå.

Tabell 8. Oversikt over medbrakt frukt/grønnsak i %, fordelt på klassetrinn.

	<i>1. - 4. klasse</i>	<i>5. - 7. klasse</i>	<i>8. - 10. klasse</i>
<i>Antall skoler</i>	<i>n=1934</i>	<i>n=1866</i>	<i>n=784</i>
% i gjennomsnitt med frukt og grønnsaker	26,0	19,7	12,9

En mindre andel elever oppga at de hadde med seg frukt og/eller grønnsak(er) hjemmefra. Det er jevnt over en nedgang sett i forhold til 1997. Det kan delvis skyldes metode da det i undersøkelsen i 2000 klarere ble spesifisert at spørsmålet gjaldt ”i dag”. Videre var det flere skoler som besvarte spørsmålet enn i 1997. Delvis kan forskjellen forklares med at elever ved skoler med abonnementsordning for frukt/grønnsaker i mindre grad hadde med seg frukt/grønnsak(er) hjemmefra.

Tabell 9. Fylkesvis rangering for medbrakt frukt/grønnsak i %, 1.- 4. klasse.

<i>Plassering</i>	<i>Fylke</i>	<i>Antall skoler</i>	<i>% i gjennomsnitt med frukt og grønnsaker</i>
1.	Vest-Agder	60	33,1
2.	Rogaland	134	32,9
3.	Hordaland	211	29,9
4.	Akershus	130	29,8
5.	Buskerud	93	29,4
6.	Aust-Agder	50	29,3
7.	Østfold	84	28,4
8.	Oslo	60	28,1
9.	Vestfold	84	26,8
10.	Telemark	74	26,1
11.	Oppland	109	25,4
12.	Sogn og Fjordane	97	24,8
13.	Møre og Romsdal	169	23,7
14.	Sør-Trøndelag	103	22,8
15.	Nord-Trøndelag	71	22,6
16.	Hedmark	99	22,4
17.	Troms	90	20,4
18.	Finnmark	56	19,4
19.	Nordland	158	18,2

Det var relativt store variasjoner i frukt og grønnsaksdekning (1.- 4. klasse) mellom fylkene. De åtte fylkene hvor frukt- og grønt abonnement er introdusert er blant de tolv fylkene hvor andelen som hadde med seg frukt og/eller grønnsaker hjemmefra var høyest. Jevnt over var dekningen noe lavere enn i 1997.

Tabell 10. Fylkesvis rangering for medbrakt frukt/grønnsak i %, 5. - 7. klasse.

<i>Plassering</i>	<i>Fylke</i>	<i>Antall skoler</i>	<i>% i gjennomsnitt med frukt og grønnsaker</i>
1.	Akershus	130	27,2
2.	Oslo	57	26,9
3.	Buskerud	91	23,9
4.	Vestfold	77	23,5
5.	Vest-Agder	56	23,4
6.	Rogaland	133	22,6
7.	Østfold	83	21,8
8.	Telemark	68	21,2
9.	Oppland	103	20,6
10.	Sogn og Fjordane	96	20,0
11.	Hordaland	208	19,5
12.	Nord-Trøndelag	74	17,4
13.	Hedmark	95	17,3
14.	Møre og Romsdal	159	17,2
15.	Troms	87	16,2
16.	Aust-Agder	42	16,0
17.	Sør-Trøndelag	105	15,8
18.	Nordland	150	13,9
19.	Finnmark	50	12,3

Det var relativt store variasjoner i frukt- og grønnsaksdekningen også på 5.-7. klassetrinn og det er en viss nedgang med økende alder over hele landet. Andelen elever som hadde med seg frukt og/eller grønnsaker hjemmefra er høyest også for dette klassetrinnet blant de fylkene hvor frukt- og grønt abonnement er introdusert.

Tabell 11. Fylkesvis rangering for medbrakt frukt/grønnsak i %, 8.- 10. klasse.

<i>Plassering</i>	<i>Fylke</i>	<i>Antall skoler</i>	<i>% i gjennomsnitt med frukt og grønnsaker</i>
1.	Oslo	24	19,2
2.	Buskerud	35	18,2
3.	Akershus	48	18,0
4.	Vest-Agder	27	15,8
5.	Østfold	32	14,2
6.	Rogaland	66	14,1
7.	Vestfold	23	13,0
7.	Troms	48	13,0
8.	Hordaland	74	12,6
9.	Nord-Trøndelag	27	12,5
10.	Sør-Trøndelag	46	12,4
11.	Sogn og Fjordane	42	12,3
11.	Aust-Agder	16	12,3
12.	Oppland	22	12,2
13.	Hedmark	35	11,7
14.	Nordland	89	10,7
15.	Telemark	29	10,2
16.	Finnmark	37	9,9
17.	Møre og Romsdal	63	9,0

På ungdomstrinnet er det også relativt store variasjoner i frukt- og grønnsaksdekningen og det er en viss nedgang med økende alder over hele landet. I fylker hvor frukt- og grønt abonnement er introdusert er andelen av elever med medbrakt frukt/grønnsak høyest.

Endringer i skolemåltidet siden 1997

Det ble i den generelle delen av spørreskjemaet spurt om det er foretatt endringer i skolemåltidet (tilbud og organisering) i løpet av de siste tre årene. Om svaret var ja, ble det spurt om hva endringene besto i .

Tabell 12. Oversikt over skoler (%) som oppga endringer i skolemåltidet siden 1997, fordelt på klassetrinn.

<i>Antall skoler</i>	<i>1. - 4. klasse n= 2043</i>	<i>5. - 7. klasse n=1945</i>	<i>7. – 10. klasse n=844</i>
Ja	40,7	37,1	43,5
Nei	59,3	62,9	56,5

Prosentandelen som hadde gjennomført endringer er forholdsvis jevn for de ulike klassetrinnene.

Tabell 13. Oversikt over hva slags endringer (%) som er blitt gjennomført, fordelt på klassetrinn.

<i>Antall skoler</i>	<i>1. - 4. klasse n=829</i>	<i>5. - 7. klasse n=719</i>	<i>8. - 10. klasse n=363</i>
Etablering av mattilbud	7,5	8,2	30,6
Etablering av drikketilbud	11,3	12,0	22,9
Bedre tilsyn	26,7	23,9	15,2
Lengre spisepause	52,2	47,1	26,7
Ny kantine/spiserom	2,5	3,9	25,9
Frukt- og grønt abonnement	34,5	36,7	25,4

På ungdomstrinnet var etablering av mattilbud, ny kantine og frukt- og grønt abonnement vanlige tiltak. I tillegg hadde elevene ved flere skoler fått lengre spisepause. Tabell 13 viser at omlag 94 kantiner er opprettet for 8.-10. klasset siden 1997. På barneskolen var lengre spisepause, bedre tilsyn og etablering av frukt- og grønt abonnement vanlige tiltak.

Tabell 14. Fylkesvis oversikt over skoler (%) som oppga endringer i skolemåltidet siden 1997, fordelt på klassetrinn.

<i>Fylke</i>	<i>Antall skoler 1.-4. klasse</i>	<i>% skoler 1.- 4. klasse</i>	<i>Antall skoler 5.-7. klasse</i>	<i>% skoler 5.- 7. klasse</i>	<i>Antall skoler 8.-10. klasse</i>	<i>% skoler 8.- 10. klasse</i>
Oslo	66	51,5	62	53,2	30	73,3
Akershus	137	40,9	133	43,6	52	61,5
Østfold	84	51,2	82	53,7	32	62,5
Hedmark	98	33,7	96	28,1	35	45,7
Oppland	109	32,1	101	26,7	32	37,5
Buskerud	97	61,9	94	60,6	37	62,2
Vestfold	81	48,1	76	47,4	23	65,2
Telemark	79	44,3	73	39,7	30	50,0
Aust-Agder	51	21,6	44	18,2	15	46,7
Vest-Agder	62	48,4	55	49,1	26	42,3
Rogaland	139	48,9	136	50,7	67	47,8
Hordaland	221	28,5	219	21,0	72	36,1
Sogn og Fjordane	110	42,7	106	45,3	40	30,0
Møre og Romsdal	179	38,5	163	33,1	65	33,8
Sør-Trøndelag	107	39,3	105	31,4	54	38,9
Nord-Trøndelag	79	44,3	76	30,3	29	27,6
Nordland	183	38,3	171	32,2	103	35,9
Troms	93	37,6	89	29,2	51	39,2
Finnmark	68	38,2	64	32,8	51	31,4

Det er stor variasjon fylkene i mellom når det gjelder andel skoler som hadde foretatt endringer. I nesten alle fylkene er det skjedd mest på ungdomstrinnet. Buskerud har høyest andel av skoler som anga endringer, fulgt av Oslo og Østfold. I de to andre fylkene hvor det i denne perioden ble ansatt fylkesrådgiver (Vest-Agder og Rogaland) er andelen skoler som hadde foretatt endringer forholdsvis høy sammenliknet med resten av fylkene. Videre har man i Vestfold fylke fokusert mye på skolemat (prøvefylke for Mat for folket), og også i dette fylket er det en forholdsvis høy andel skoler som hadde gjennomført endringer.

Tabellene 15-22 gir en oversikt over hvilke endringer som er blitt gjort, blant de skolene som oppga at de hadde foretatt endringer siden 1997.

Tabell 15. Fylkesvis oversikt over skoler som har etablert et mattilbud (%-fordeling), 8.- 10. klasse.

<i>Fylke</i>	<i>Antall skoler med endringer</i>	<i>% skoler som hadde etablert mattilbud siden 1997</i>
Oslo	21	52,4
Akershus	32	40,6
Østfold	20	40,0
Hedmark	16	25,0
Oppland	12	33,3
Buskerud	23	21,7
Vestfold	15	26,7
Telemark	15	53,3
Aust-Agder	7	42,9
Vest-Agder	11	54,5
Rogaland	32	15,6
Hordaland	26	30,8
Sogn og Fjordane	12	16,7
Møre og Romsdal	21	38,1
Sør-Trøndelag	20	30,0
Nord-Trøndelag	8	37,5
Nordland	36	16,7
Troms	20	30,0
Finnmark	16	6,3

Det er stor variasjon fylkene i mellom når det gjelder etablering av et mattilbud. Vest-Agder, Telemark og Oslo er de fylkene hvor andelen av skoler som har etablert mattilbud for elever på ungdomstrinnet er høyest.

Tabell 16. Fylkesvis oversikt over skoler som har kunnet tilby bedre tilsyn og lengre spisepause siden 1997 (%) 1.- 4. klasse.

<i>Fylke</i>	<i>Antall skoler med endringer</i>	<i>% skoler m. bedre tilsyn</i>	<i>Antall skoler med endringer</i>	<i>% skoler med lengre spisepause</i>
Oslo	34	17,6	34	20,6
Akershus	56	19,6	56	39,3
Østfold	43	14,0	43	48,8
Hedmark	33	33,3	33	69,7
Oppland	35	31,4	35	57,1
Buskerud	60	23,3	60	33,3
Vestfold	39	7,7	39	53,8
Telemark	35	37,1	35	68,6
Aust-Agder	11	18,2	11	90,9
Vest-Agder	30	16,7	30	50,0
Rogaland	68	13,2	68	44,1
Hordaland	63	25,4	63	73,0
Sogn og Fjordane	47	31,9	47	44,7
Møre og Romsdal	68	32,4	68	67,6
Sør-Trøndelag	42	19,0	42	66,7
Nord-Trøndelag	35	40,0	35	57,1
Nordland	69	37,7	69	47,8
Troms	34	44,1	35	40,0
Finnmark	26	53,8	26	46,2

Det er også her store variasjoner fylkene i mellom, men i alle fylkene ble det oftere oppgitt en forlengelse av spisepause enn bedre tilsyn for elevene i 1.- 4. klasse. Dette henger også sammen med at flere skoler i utgangspunktet hadde tilsyn for de yngste elevene (omlag 80%). Det samme mønsteret ser vi også på 5. - 7. klassetrinn (tabell 17).

Tabell 17. Fylkesvis oversikt over skoler som har kunnet tilby bedre tilsyn og lengre spisepause siden 1997 (%-fordeling), 5. - 7. klasse.

<i>Fylke</i>	<i>Antall skoler med endringer</i>	<i>% skoler med bedre tilsyn</i>	<i>Antall skoler med endringer</i>	<i>% skoler med lengre spisepause</i>
Oslo	33	18,2	33	15,2
Akershus	58	17,2	58	34,5
Østfold	44	15,9	44	50,0
Hedmark	27	25,9	27	63,0
Oppland	27	25,9	27	48,1
Buskerud	57	22,8	57	29,8
Vestfold	36	8,3	36	50,0
Telemark	29	31,0	29	62,1
Aust-Agder	8	12,5	8	62,5
Vest-Agder	27	11,1	27	40,7
Rogaland	69	10,1	69	39,1
Hordaland	46	21,7	46	65,2
Sogn og Fjordane	48	31,3	48	43,8
Møre og Romsdal	53	30,2	53	66,0
Sør-Trøndelag	33	33,3	33	69,7
Nord-Trøndelag	23	43,5	23	52,2
Nordland	54	33,3	54	46,3
Troms	26	38,5	26	42,3
Finnmark	21	42,9	21	42,9

Tabell 18. Fylkesvis oversikt over skoler som har kunnet tilby lengre spisepause siden 1997 (%-fordeling), 8.- 10. klasse.

<i>Fylke</i>	<i>Antall skoler med endringer</i>	<i>% skoler med lengre spisepause</i>
Oslo	21	9,5
Akershus	32	18,8
Østfold	20	20,0
Hedmark	16	25,0
Oppland	12	58,3
Buskerud	23	4,3
Vestfold	15	6,7
Telemark	15	26,7
Aust-Agder	7	42,9
Vest-Agder	11	27,3
Rogaland	32	34,4
Hordaland	26	42,3
Sogn og Fjordane	12	41,7
Møre og Romsdal	21	38,1
Sør-Trøndelag	20	35,0
Nord-Trøndelag	8	12,5
Nordland	36	36,1
Troms	20	10,0
Finnmark	16	25,0

Bedre tilsyn har ikke vært en målsetting på ungdomstrinnet. Det er store variasjoner fylkesvis med hensyn til hvorvidt skoler på ungdomstrinnet oppga at de har innført lengre spisepause.

Tabell 19. Fylkesvis oversikt over skoler som har etablert ny kantine siden 1997 (%-fordeling), 8.- 10. klasse.

<i>Fylke</i>	<i>Antall skoler med endringer</i>	<i>% skoler som oppgir etablering av kantine</i>
Oslo	21	19,0
Akershus	32	28,1
Østfold	20	30,0
Hedmark	16	25,0
Oppland	12	33,3
Buskerud	23	30,4
Vestfold	15	33,3
Telemark	15	53,3
Aust-Agder	7	28,6
Vest-Agder	11	9,1
Rogaland	32	21,9
Hordaland	26	30,8
Sogn og Fjordane	12	8,3
Møre og Romsdal	21	19,0
Sør-Trøndelag	20	25,0
Nord-Trøndelag	8	37,5
Nordland	36	19,4
Troms	20	30,0
Finnmark	16	18,8

Etablering av kantine varierer mye fra fylke til fylke. I Telemark er andelen skoler som oppga etablering av kantine høyest, fulgt av Nord-Trøndelag.

Tabell 20. Fylkesvis oversikt over skoler som har etablert frukt- og grønt abonnement etter 1997 i fylkene hvor abonnementsordningen er introdusert (%) 1.- 4. klasse.

<i>Fylke</i>	<i>Antall skoler med endringer</i>	<i>% skoler som har etablert frukt- og grønt abonnement</i>
Oslo	34	76,5
Akershus	56	55,4
Østfold	43	69,8
Buskerud	60	75,0
Vestfold	39	51,3
Vest-Agder	30	50,0
Rogaland	68	64,7
Sogn og Fjordane	47	46,8

Andelen av skolene som har etablert frukt- og grønt abonnement i fylkene hvor abonnements-ordningen er introdusert, varierer. Oslo og Buskerud har de høyeste andelen for 1.-7. klasse.

Tabell 21. Fylkesvis oversikt over skoler som har etablert frukt- og grønt abonnement etter 1997 i fylkene hvor abonnementsordningen er introdusert (%), 5. - 7. klasse.

<i>Fylke</i>	<i>Antall skoler med endringer</i>	<i>% skoler som har etablert frukt- og grønt abonnement</i>
Oslo	33	75,8
Akershus	58	55,2
Østfold	44	61,4
Buskerud	57	75,4
Vestfold	36	55,6
Vest-Agder	27	51,9
Rogaland	69	63,8
Sogn og Fjordane	48	45,8

Tabell 22. Fylkesvis oversikt over skoler som har etablert frukt- og grønt abonnement etter 1997 i fylkene hvor abonnementsordningen er introdusert (%), 8.- 10. klasse.

<i>Fylke</i>	<i>Antall skoler med endringer</i>	<i>% skoler som har etablert frukt- og grønt abonnement</i>
Oslo	21	42,9
Akershus	32	53,1
Østfold	20	55,0
Buskerud	23	65,2
Vestfold	15	46,7
Vest-Agder	11	54,5
Rogaland	32	34,4
Sogn og Fjordane	12	33,3

Buskerud, Østfold og Vest-Agder har høyeste andel skoler som har etablert abonnements-ordning på ungdomsskoletrinnet, blant de skolene hvor det er gjennomført endringer fra 1997.

Daglig drikketilbud på skolen

Det ble spurt om elevene har et daglig tilbud om å kjøpe drikke på skolen og i så fall hva som tilbys. I spørreskjemaet brukt i 1997 var yoghurt plassert under tilbud om drikke, mens yoghurt ble plassert under tilbud om andre produkter i spørreskjemaet brukt i 2000. I sistnevnte spørreskjema er mineralvann/saft delt i tre kategorier: brus med sukker, brus uten sukker og saft. Videre er vann fra drikkfontener en ny kategori i 2000-skjemaet.

Tabell 23. Oversikt over skoler (%) som hadde et daglig tilbud om drikke, fordeling på klassetrinn.

<i>Antall skoler</i>	<i>1. - 4. klasse n=2101</i>	<i>5. - 7. klasse n=2028</i>	<i>8.-10. klasse n=870</i>
Ja	98,3	98,4	96,8
Nei	1,7	1,6	3,2

Nesten alle grunnskoler i landet hadde tilbud om drikke til elevene i skoleåret 1999/2000. Skoler med abonnementsordning på melk blir også definert som skoler med daglig tilbud om drikke.

Tabell 24. Oversikt over drikketilbud (%) på skolene som oppga å ha et slikt tilbud, fordeling på klassetrinn.

<i>Antall skoler</i>	<i>1. - 4. klasse n=2066</i>	<i>5. - 7. klasse n=1996</i>	<i>8. - 10. klasse n=841</i>
Skummet melk	33,6	33,3	32,4
Lettmelk	99,2	98,5	94,6
Helmelk	58,5	57,4	46,4
Brus med sukker	0,2	0,1	2,7
Brus uten sukker	0	0,1	1,1
Saft	0,9	0,7	2,1
Juice	10,9	11,9	44,0
Vann fra drikkefontener	37,2	36,8	35,8

Tilbudet må sies å være ernæringsmessig akseptabelt i det lettmelk var tilgjengelig ved nesten alle skolene som tilbød drikke. Andelen av skoler som kunne tilby skummet melk og helmelk er på samme nivå som i 1997. Dobbelt så mange skoler (1.-7. klasse) kunne nå tilby juice sammenliknet med 1997. Kategorien ”Vann fra drikkefontener” er ny i 2000-skjemaet og kun en tredjedel av skolene med drikketilbud kunne tilby elevene vann fra drikkefontener.

Tabell 25. Fylkesvis oversikt over skoler (%) som hadde et daglig tilbud om drikke, 1.-4. klasse

<i>Fylke</i>	<i>Antall skoler Besvart</i>	<i>% skoler med daglig drikketilbud</i>
Oslo	67	97,0
Akershus	138	98,6
Østfold	87	98,9
Hedmark	102	100,0
Oppland	113	100,0
Buskerud	97	96,9
Vestfold	84	100,0
Telemark	80	98,8
Aust-Agder	52	100,0
Vest-Agder	65	96,9
Rogaland	142	100,0
Hordaland	226	99,1
Sogn og Fjordane	113	99,1
Møre og Romsdal	184	98,4
Sør-Trøndelag	116	99,1
Nord-Trøndelag	79	100,0
Nordland	189	98,4
Troms	97	96,9
Finnmark	70	84,3

Det er jevnt over en høy andel skoler som hadde et drikketilbud i alle fylker (1.- 4. klasse), unntaket er Finnmark hvor under 85 prosent av skolene hadde et slik tilbud.

Tabell 26. Fylkesvis oversikt over skoler (%) som hadde et daglig tilbud om drikke, 5. - 7. klasse.

<i>Fylke</i>	<i>Antall skoler</i>	<i>% skoler med daglig drikketilbud</i>
Oslo	65	96,9
Akershus	136	98,5
Østfold	86	98,8
Hedmark	100	100,0
Oppland	107	100,0
Buskerud	94	97,9
Vestfold	78	100,0
Telemark	75	98,7
Aust-Agder	46	100,0
Vest-Agder	58	98,3
Rogaland	140	100,0
Hordaland	224	99,1
Sogn og Fjordane	111	99,1
Møre og Romsdal	176	98,3
Sør-Trøndelag	113	99,1
Nord-Trøndelag	78	100,0
Nordland	182	98,4
Troms	94	97,9
Finnmark	65	83,1

Mønsteret er det samme som for 1.- 4. klassetrinn.

Tabell 27. Fylkesvis oversikt over skoler (%) som har et daglig tilbud om drikke, 8.- 10. klasse.

<i>Fylke</i>	<i>Antall skoler</i>	<i>% skoler med daglig drikketilbud</i>
Oslo	30	86,7
Akershus	54	98,1
Østfold	33	100,0
Hedmark	35	100,0
Oppland	32	100,0
Buskerud	37	94,6
Vestfold	24	95,8
Telemark	31	96,8
Aust-Agder	16	100,0
Vest-Agder	28	100,0
Rogaland	69	100,0
Hordaland	74	97,3
Sogn og Fjordane	43	100,0
Møre og Romsdal	68	100,0
Sør-Trøndelag	54	98,1
Nord-Trøndelag	31	100,0

Nordland	106	97,2
Troms	54	92,6
Finnmark	51	82,4

Også for ungdomstrinnet er det en høy andel skoler med drikketilbud i alle fylkene, unntakene er Oslo og Finnmark. Fem fylker hadde full (100%) dekning i drikketilbudet for alle klassetrinn.

Daglig mattilbud på skolen

I 1997 ble skolene spurt om de hadde et daglig mattilbud og hva tilbudet besto av. De ulike kategoriene var brødmatt/knekkebrød, frukt/grønnsaker, boller, sjokolade og annet. I skjemaet brukt i 2000 ble skolene først spurt om elevene daglig hadde tilbud om å kjøpe brødmatt/knekkebrød, deretter fulgte spørsmålet om elevene hadde tilbud om å kjøpe andre produkter og hvilke type produkter. De ulike kategoriene var frukt/grønnsaker, rundstykker/horn/ciabatta/bagett, boller, skolebrød/vafler, yoghurt, toast/pizza og sjokolade.

Tabell 28. Oversikt over skoler (%) hvor elevene hadde et daglig tilbud om å kjøpe brødmatt/knekkebrød, fordelt på klassetrinn.

	1. - 4. klasse n=2073	5. - 7. klasse n=1989	8. - 10. klasse n=852
Antall skoler			
Ja	2,8	3,2	16,5
Nei	97,2	96,8	83,5

Det er bare et fåtall av skolene med 1.- 4. og 5.-7. klasse som kunne tilby brødmatt hver dag.

Tabell 29. Oversikt over skoler (%) hvor elevene hadde et daglig tilbud om å kjøpe andre produkter, fordelt på klassetrinn.

	1. - 4. klasse n=2001	5. - 7. klasse n=1931	8. - 10. klasse n=833
Antall skoler			
Ja	31,6	33,5	63,4
Nei	68,4	66,5	36,6

En tredjedel av skolene hadde tilbud om andre produkter på 1.-7. klassetrinn, mens to tredjedeler av skolene hadde tilbud på ungdomstrinnet. Skolene hadde i hovedsak tilbud om yoghurt (inngår i skolemekordningen flere steder) og frukt/grønnsaker (frukt og grønt abonnement) (tabell 31).

Tabell 30. Oversikt over skoler (%) hvor elevene hadde et daglig tilbud om å kjøpe brødmatt/knekkebrød og/eller andre produkter (unntatt yoghurt), fordelt på klassetrinn*.

	1. - 4. klasse n=1816	5. - 7. klasse n=1764	8. - 10. klasse n=769
Antall skoler			
Ja	11,7	12,4	37,2
Nei	88,3	87,6	62,8

* Resultatene i denne tabellen kan er mer riktige å sammenlikne med resultater presentert i tabell 29 ("Oversikt over skoler (%) som har et daglig tilbud om mat, fordelt på klassetrinn") i rapporten "Mat i skolen" fra 1997.

Andelen av skoler som oppga å ha et mattilbud er for alle klassetrinn vesentlig høyere enn i 1997.

Tabell 31. Oversikt over hva som tilbys (%) blant skoler som hadde et daglig tilbud om å kjøpe andre produkter, fordelt på klassetrinn.

	<i>1. – 4. klasse</i> <i>n=633</i>	<i>5. - 7. klasse</i> <i>n=647</i>	<i>8. - 10. klasse</i> <i>n=527</i>
Antall skoler			
Frukt/grønnsaker	25,1	23,2	22,2
Rundstykker, horn, ciabatta, bagett	2,4	6,2	33,5
Boller	1,1	1,6	7,4
Skolebrød/vafler	1,4	2,5	13,7
Yoghurt	51,3	58,4	80,0
Toast/pizza	1,3	2,6	15,4
Sjokolade	0,2	0,5	1,0

Blant de skoler som hadde et daglig tilbud om andre produkter, var tilbudet i tråd med SEFs retningslinjer for mat i skolen. Frukt- og grønt abonnement inngår i kategorien frukt/grønnsaker.

Tabell 32. Fylkesvis oversikt over skoler (i %) hvor elevene hadde et daglig tilbud om å kjøpe brødmatt/knekkebrød og/eller andre produkter, 8.- 10. klasse*.

<i>Fylke</i>	<i>Antall skoler besvart</i>	<i>% skoler med tilbud, yoghurt inkludert</i>	<i>Antall skoler Besvart</i>	<i>% skoler med tilbud, yoghurt ekskludert</i>
Oslo	28	64,3	28	53,6
Akershus	48	89,6	48	70,8
Østfold	31	61,3	31	58,1
Hedmark	27	74,1	27	25,9
Oppland	29	62,1	29	34,5
Buskerud	33	78,8	33	72,7
Vestfold	22	72,7	22	59,1
Telemark	29	82,8	29	69,0
Aust-Agder	16	68,8	16	37,5
Vest-Agder	24	50,0	24	25,0
Rogaland	62	64,5	62	40,3
Hordaland	65	72,3	65	30,8
Sogn og Fjordane	37	43,2	37	27,0
Møre og Romsdal	54	53,7	54	25,9
Sør-Trøndelag	50	68,0	50	28,6
Nord-Trøndelag	28	64,3	28	25,0
Nordland	93	54,8	93	23,7
Troms	52	44,2	52	19,2
Finnmark	42	33,3	42	26,2

*Tallene i kolonnen ”% skoler med tilbud, yoghurt inkludert” kan ikke sammenliknes direkte med tall for 1997 da tilbud om yoghurt inngår i resultatene. Det er justert for dette i kolonnen kalt ”% skoler med tilbud, yoghurt ekskludert” - disse resultatene er mer riktige å sammenlikne med tallene presentert i tabell 31 i rapporten ”Mat i skolen” fra 1997.

Det er i Akershus, Buskerud, Vestfold og Telemark hvor flest skoler hadde et daglig mattilbud på ungdomstrinnet, uavhengig av om yoghurt inkluderes eller ei. Når yoghurt inngår er det en stor andel av skolene i Hedmark og Hordaland som hadde et daglig mattilbud. I samtlige fylker er det flere skoler som hadde et mattilbud i skoleåret 1999/2000 sammenliknet med 1997, uavhengig av om yoghurt inkluderes eller ei.

Tabell 33. Fylkesvis oversikt over skoler (%) med et daglig frukt- og grønnsakstilbud blant skoler som har et mattilbud, 8.- 10. klasse.

<i>Fylke</i>	<i>Antall skoler besvart</i>	<i>% skoler med et daglig tilbud om frukt og grønnsaker¹</i>	<i>Antall skoler besvart</i>	<i>% skoler med et daglig tilbud om frukt og grønnsaker²</i>
Oslo	18	33,6	15	40,0
Akershus	44	36,4	35	45,7
Østfold	20	70,0	19	73,7
Hedmark	21	19,0	8	50,0
Oppland	19	21,1	11	36,4
Buskerud	26	38,5	24	41,7
Vestfold	17	41,2	14	50,0
Telemark	24	29,2	20	35,0
Aust-Agder	11	9,1	6	16,7
Vest-Agder	11	27,3	5	60,0
Rogaland	41	39,0	24	66,7
Hordaland	47	12,8	20	30,0
Sogn og Fjordane	15	20,0	9	33,3
Møre og Romsdal	31	12,9	16	25,0
Sør-Trøndelag	34	8,8	14	21,4
Nord-Trøndelag	18	11,1	7	28,6
Nordland	52	15,4	23	34,8
Troms	24	4,2	10	10,0
Finnmark	12	16,7	9	22,2

¹ Mattilbud, yoghurt inkludert

² Mattilbud, yoghurt ekskludert. Disse tallene kan sammenliknes med resultatene presentert i tabell 32 i rapporten "Mat i skolen" fra 1997

Naturlig nok er prosentandelene høyest i de fylkene som har introdusert frukt- og grønt abonnement. Blant fylker som foreløpig ikke har introdusert en slik abonnementsordning har Hedmark, Oppland og Telemark en forholdsvis høy andel skoler med tilbud om frukt og /eller grønnsaker for elevene i 8.-10. klasse.

Tid til å spise

I spørreskjemaet ble det også spurt etter hvor lang tid elevene får til å spise. En av SEFs målsetninger for 2000 har vært at alle elever i norsk grunnskole skal ha minst 20 minutters matpause.

Tabell 34. Oversikt over skolenes tilbud om tid (%), fordelt på klassetrinn.

	<i>1. - 4. klasse</i> <i>n=2084</i>	<i>5. - 7. klasse</i> <i>n=2019</i>	<i>8. - 10. klasse</i> <i>n=865</i>
< 10 minutter	0,1	0,3	0,9
10 - 14 minutter	11,6	23,0	16,5
15 - 19 minutter	33,5	37,3	19,9
20 minutter eller mer	51,3	37,6	60,6
Varies	3,5	1,7	2,1

For 1.- 4. klasse har det skjedd store forbedringer fra 1997, halvparten av skolene som deltok i undersøkelsen ga elevene i småskolen minst 20 minutters matpause. Det er framdeles et stykke igjen til at alle grunnskoleelevene kan tilbys minst 20 minutters. Det gjelder særlig for elever i 5.-7. klasse. Det er mest vanlig med 20 minutters matpause på ungdomstrinnet.

Tabell 35. Fylkesvis oversikt over skolenes tilbud om tid (%-fordeling), 1.- 4. klasse.

<i>Fylke</i>	<i>Antall skoler</i>	<i>< 10 min.</i>	<i>10 - 14 min.</i>	<i>15 - 19 min.</i>	<i>≥ 20 min.</i>	<i>Varies</i>
Oslo	66	0,0	4,5	40,9	53,0	1,5
Akershus	137	0,0	10,9	38,7	46,0	4,4
Østfold	85	0,0	17,6	43,5	36,5	2,4
Hedmark	100	1,0	6,0	24,0	67,0	2,0
Oppland	113	0,0	6,2	26,5	60,2	7,1
Buskerud	97	0,0	8,2	38,1	50,5	3,1
Vestfold	83	0,0	7,2	47,0	41,0	4,8
Telemark	79	0,0	11,4	39,2	48,1	1,3
Aust-Agder	51	0,0	23,5	47,1	25,5	3,9
Vest-Agder	65	0,0	26,2	43,1	27,7	3,1
Rogaland	144	0,0	21,8	42,3	31,7	4,2
Hordaland	225	0,0	16,9	35,6	45,3	2,2
Sogn & Fjordane	111	0,0	12,6	26,1	57,7	3,6
Møre & Romsdal	182	0,5	10,4	27,5	57,7	3,8
Sør-Trøndelag	115	0,0	4,3	23,5	66,1	6,1
Nord-Trøndelag	78	0,0	3,8	28,2	65,4	2,6
Nordland	189	0,0	9,0	25,9	61,9	3,2
Troms	96	0,0	8,3	28,1	59,4	4,2
Finnmark	70	0,0	11,4	35,7	51,4	1,4

Også tid avsatt til å spise varierer mye fra fylke til fylke. Det er mest vanlig med 15-19 minutter eller over 20 minutter til matpause i de aller fleste fylkene. I åtte av fylkene er

prosentandelen av skoler hvor 1.-4. klassingene fikk minst 20 minutters matpause nær eller over 60%.

Tabell 36. Fylkesvis oversikt over skolenes tilbud om tid (%-fordeling), 5. - 7. klasse.

<i>Fylke</i>	<i>Antall skoler</i>	<i>< 10 min.</i>	<i>10 - 14 min.</i>	<i>15 - 19 min.</i>	<i>≥ 20 min.</i>	<i>Varierer</i>
Oslo	66	0,0	12,1	51,5	33,3	3,0
Akershus	136	0,0	19,1	50,7	29,4	0,9
Østfold	85	0,0	30,6	42,4	24,7	2,4
Hedmark	99	1,0	18,2	30,3	50,5	0,0
Oppland	106	0,0	20,8	35,8	41,5	1,9
Buskerud	94	0,0	25,5	41,5	33,0	0,0
Vestfold	77	0,0	20,8	51,9	24,7	2,6
Telemark	75	1,3	25,3	38,7	34,7	0,0
Aust-Agder	45	0,0	40,0	35,6	22,2	2,2
Vest-Agder	58	0,0	37,9	43,1	19,0	0,0
Rogaland	141	0,7	35,5	37,6	24,1	2,1
Hordaland	223	0,4	31,4	40,4	25,1	2,7
Sogn & Fjordane	110	0,0	22,7	23,6	50,9	2,7
Møre & Romsdal	174	0,0	19,0	29,9	50,0	1,1
Sør-Trøndelag	113	1,8	15,0	31,9	46,0	5,3
Nord-Trøndelag	77	0,0	14,3	37,7	45,5	2,6
Nordland	182	0,0	19,8	32,4	47,8	0,0
Troms	93	0,0	17,2	33,3	47,3	2,2
Finnmark	65	0,0	12,3	32,3	53,8	1,5

Tid til å spise varierer mye fra fylke til fylke. Som i 1997 er Finnmark det fylket hvor flest skoler kunne tilby elevene i 5.-7. klasse minst 20 minutters matpause, mens Vest-Agder ligger på bunn. I halvparten (ni) av fylkene er andelen av skoler som kunne tilby over 20 minutters matpause over 40%, mens det i fire fylker er om lag 50% av skolene som kunne tilby så lang matpause.

Tabell 37. Fylkesvis oversikt over skolenes tilbud om tid (%-fordeling), 8.- 10. klasse.

<i>Fylke</i>	<i>Antall skoler</i>	<i><10 min.</i>	<i>10 - 14 min.</i>	<i>15 - 19 min.</i>	<i>≥ 20 min.</i>	<i>Variierer</i>
Oslo	29	0,0	6,9	13,8	72,4	6,9
Akershus	53	1,9	17,0	9,4	69,8	1,9
Østfold	33	3,0	21,2	9,1	57,6	9,1
Hedmark	35	2,9	5,7	17,1	74,3	0,0
Oppland	33	0,0	12,1	24,2	63,6	0,0
Buskerud	37	0,0	18,9	10,8	70,3	0,0
Vestfold	24	0,0	12,5	16,7	62,5	8,3
Telemark	30	0,0	6,7	20,0	73,3	0,0
Aust-Agder	16	0,0	31,3	18,8	50,0	0,0
Vest-Agder	28	3,6	42,9	25,0	28,6	0,0
Rogaland	68	1,5	23,5	30,9	44,1	0,0
Hordaland	74	2,7	24,3	23,0	45,9	4,1
Sogn og Fjordane	42	0,0	11,9	14,3	73,8	0,0
Møre og Romsdal	67	0,0	14,9	17,9	67,2	0,0
Sør-Trøndelag	54	1,9	13,0	22,2	59,3	3,7
Nord-Trøndelag	31	0,0	16,1	32,3	45,2	6,5
Nordland	107	0,0	11,2	24,3	64,5	0,0
Troms	53	0,0	20,8	13,2	64,2	1,9
Finnmark	51	0,0	11,8	21,6	62,7	3,9

Tid til å spise varierer mye fra fylke til fylke også på ungdomstrinnet. Hedmark er det fylket hvor flest skoler kunne tilby elevene i 8.- 10. klasse minst 20 minutters matpause og Vest-Agder er sist på listen. I fjorten fylker er andelen av skoler som kunne tilby minst 20 minutters matpause nær eller over 60 prosent, og i fem fylker er andelen lik eller over 70%, noe som er en vesentlig bedring fra 1997.

Hvor spiser elevene

På spørsmål om hvor elevene spiser kunne det krysses av for flere alternativer. Svarene var som følger:

Tabell 38. Oversikt over hvor elevene spiser (%), fordelt på klassetrinn.

<i>Antall skoler</i>	<i>1. - 4. klasse n=2102</i>	<i>5. - 7. klasse n=2032</i>	<i>8. - 10. klasse n=872</i>
Klasserom	94,4	93,8	85,5
Kantine	1,3	2,0	26,7
Gymsal/bomberom/aula	0,4	0,5	2,9
Korridor	0,2	0,4	9,4
Skolegård	2,3	2,0	11,9
Hjemme	0,1	0,3	6,4

Klasserom er klart det vanligste spisestedet på alle klassetrinn. Blant skoler med 8.- 10. klassetrinn oppga 233 respondenter kantine som mulig spisested for elevene. Dette er en betydelig økning fra 1997 hvor kun 6% av skolene oppga kantine som mulig spisested for dette klassetrinnet.

Tabell 39. Fylkesvis oversikt over hvor elevene spiser (%-fordeling), 8.- 10. klasse.

<i>Fylke</i>	<i>Antall skoler</i>	<i>Klasserom</i>	<i>Kantine</i>	<i>Gymsal/ bomberom /aula</i>	<i>Korridor</i>	<i>Skolegård</i>	<i>Hjemme</i>
Oslo	29	37,9	55,2	10,3	17,2	17,2	24,1
Akershus	55	83,6	60,0	3,6	27,3	36,4	9,1
Østfold	33	97,0	45,5	0,0	9,1	12,1	0,0
Hedmark	35	85,7	20,0	5,7	17,1	17,1	0,0
Oppland	33	84,8	18,2	3,0	6,1	9,1	0,0
Buskerud	36	83,8	41,7	0,0	16,7	36,1	8,3
Vestfold	24	79,2	41,7	0,0	0,0	41,7	0,0
Telemark	32	84,4	46,9	0,0	12,5	18,8	6,3
Aust-Agder	16	100,0	25,0	0,0	0,0	18,8	0,0
Vest-Agder	28	71,4	7,1	7,1	3,6	7,1	3,6
Rogaland	70	95,7	22,9	1,4	8,6	8,6	5,7
Hordaland	74	82,4	17,6	1,4	8,1	8,1	1,4
Sogn og Fjordane	43	95,3	11,6	2,3	2,3	2,3	2,3
Møre og Romsdal	68	90,0	16,2	4,4	11,8	8,8	2,9
Sør-Trøndelag	54	87,0	27,8	7,4	3,7	3,7	7,4
Nord-Trøndelag	30	83,3	16,7	0,0	3,3	0,0	0,0
Nordland	107	90,7	23,4	2,8	9,3	6,6	14,2
Troms	54	88,9	14,8	3,7	5,6	1,9	3,7
Finnmark	51	74,5	23,5	0,0	5,9	5,9	17,3

Denne tabellen viser at det er stor variasjon mellom fylkene. Klasserom og kantine er de vanligste spisestedene, mens et fåtall av skolene oppga gymsal/bomberom/aula som mulig spisested. Oslo skiller seg ut ved at om lag en fjerdedel av skolene oppga hjemme som et alternativt spisested.

Kantine

I den generelle delen av spørreskjemaet ble det spurt om hvordan driften av en eventuell kantine er organisert.

Tabell 40. Oversikt over om skoler (%) har mattilbud (i kantine), fordelt på klassetrinn.

<i>Antall skoler</i>	<i>1. - 4. klasse n=1886</i>	<i>5. - 7. klasse n=1834</i>	<i>8. - 10. klasse n=843</i>
Ja	19,1	20,2	55,2
Nei	80,9	79,8	44,8

Over halvparten av skolene i undersøkelsen hadde et mattilbud (i kantine) til elever på ungdomstrinnet. Det gjøres oppmerksom på at det ikke er spurt om skolene har et daglig tilbud, noe som kan bety at enkelte skoler kun hadde tilbud noen dager i uken. Resultatet

indikerer at over 50% av ungdomsskoleelevene hadde et mattilbud på skolen, uten at det er mulig å si om det var et daglig tilbud eller ei. Et av SEFs hovedmål for 2000 var at 50% av elevene i ungdomstrinnet skal ha et daglig mattilbud. Disse resultatene, sett i sammenheng med resultatene presentert i tabell 29, kan indikere at målet er nådd.

Tabell 41. %-fordeling av organisering av drift av kantine, fordelt på klassetrinn.

	<i>1. – 4. klasse</i> <i>n=361</i>	<i>5. – 7. klasse</i> <i>n=371</i>	<i>8. - 10. klasse</i> <i>n=465</i>
Elevdrevet	67,0	67,1	68,6
Annet	33,0	32,9	31,4

Det var mest vanlig med elevdrevne kantiner for alle klassetrinn.

Tilsyn under måltidet

I spørreskjemaet ble det spurt om skolene tilbyr fullt eller delvis tilsyn under matpausen, eller om det overhodet ikke er tilsyn. En av SEFs målsetninger for 2000 har vært at alle elever i småskolen (1.-4. klasse) skal ha fullt voksentilsyn under skolemåltidet

Tabell 42. Oversikt over skolenes tilbud om tilsyn under måltidet (%), fordelt på klassetrinn.

	<i>1. – 4. klasse</i> <i>n=2087</i>	<i>5. - 7. klasse</i> <i>n=2003</i>	<i>8. - 10. klasse</i> <i>n=850</i>
Fullt	93,1	67,9	30,2
Delvis	6,9	29,4	47,6
Ikke	0,0	2,6	22,1

Andelen skoler som kunne tilby fullt tilsyn synker med økende klassetrinn. For 1.-4. klasse er det en klar forbedring fra 1997 (81%) og SEF er nær ved å nå målet om at alle elever i småskolen skal ha fullt tilsyn.

Tabell 43. Fylkesvis oversikt om skolenes tilbud om tilsyn under matpause (%-fordeling), 1.- 4. klasse.

<i>Fylke</i>	<i>Antall skoler</i>	<i>Fullt</i>	<i>Delvis</i>	<i>Ikke</i>
Oslo	68	98,5	1,5	0,0
Akershus	137	97,8	2,2	0,0
Østfold	86	96,5	3,5	0,0
Hedmark	101	91,1	8,9	0,0
Oppland	113	92,9	7,1	0,0
Buskerud	97	93,8	6,2	0,0
Vestfold	83	89,2	10,8	0,0
Telemark	79	89,9	10,1	0,0
Aust-Agder	51	88,2	11,8	0,0
Vest-Agder	64	95,3	4,7	0,0
Rogaland	141	95,0	5,0	0,0
Hordaland	224	95,1	4,9	0,0
Sogn og Fjordane	113	94,7	5,3	0,0
Møre og Romsdal	185	92,4	7,6	0,0
Sør-Trøndelag	115	93,9	6,1	0,0

Nord-Trøndelag	79	93,7	6,3	0,0
Nordland	185	87,6	11,9	0,5
Troms	97	90,7	9,3	0,0
Finnmark	69	89,9	10,1	0,0

På dette klassetrinnet er det Oslo som har høyest andel av skoler som kunne tilby elevene fullt tilsyn, mens Nordland er det fylket som ligger lavest. Det var kun en skole som oppga at 1.- 4. klasse ikke hadde tilsyn. I samtlige fylker er det nær eller over 90% av skolene som kunne tilby elevene på de laveste trinnene fullt tilsyn.

Tabell 44. Fylkesvis oversikt over skolenes tilbud om tilsyn under matpause (%) 5. - 7. klasse.

<i>Fylke</i>	<i>Antall skoler</i>	<i>Fullt</i>	<i>Delvis</i>	<i>Ikke</i>
Oslo	66	90,9	9,1	0,0
Akershus	133	84,2	15,0	0,8
Østfold	85	87,1	12,9	0,0
Hedmark	98	62,2	34,7	3,1
Oppland	107	54,2	43,9	1,9
Buskerud	93	74,2	24,7	1,1
Vestfold	75	72,0	24,0	4,0
Telemark	74	64,9	33,8	1,4
Aust-Agder	46	69,6	26,1	4,3
Vest-Agder	57	86,0	12,3	1,8
Rogaland	139	74,1	25,2	0,7
Hordaland	220	80,0	18,6	1,4
Sogn og Fjordane	110	53,6	40,9	5,5
Møre og Romsdal	176	62,5	32,4	5,1
Sør-Trøndelag	111	74,8	22,5	2,7
Nord-Trøndelag	78	65,4	33,3	1,3
Nordland	180	47,8	48,3	3,9
Troms	91	49,5	42,9	7,7
Finnmark	64	48,4	48,4	3,1

Også på dette klassetrinnet har Oslo høyest andel av skoler som anga at de hadde fullt tilsyn, mens Nordland også her ligger lavest. Det er nesten dobbelt så mange skoler i Oslo som hadde fullt tilsyn sammenliknet med Nordland. I halvparten av landets fylker er det nær eller over 70% av skolene som kunne tilby elevene på 5.-7. klassetrinn fullt tilsyn. I nesten alle fylkene er det noen få skoler som oppga at elevene ikke får tilsyn. Tilsyn er ikke et prioritert tema på ungdomstrinnet.

Adgang til å forlate skolens område i skoletiden

Andel av elever som får forlate skolens område er beregnet ut i fra de skolene som svarte at elevene i et eller flere klassetrinn får forlate skolens område i skoletiden. For ungdoms-skoletrinnet er andelen beregnet ut i fra de skolene med 8.-10. klasse som oppga at elevene i et eller flere klassetrinn får forlate skolens område.

Tabell 45. Oversikt over adgang til å forlate skolens område (%), fordelt på klassetrinn.

<i>Antall skoler</i>	<i>1. - 4. klasse n=2015</i>	<i>5. - 7. klasse n=1943</i>	<i>8. klasse n=834</i>	<i>9. klasse n=834</i>	<i>10. klasse n=834</i>
Ja	0,9	1,5	38,1	38,8	53,6
Nei	99,1	88,5	61,9	61,2	46,4

Når det gjelder adgang til å forlate skolens område i skoletiden, var dette kun vanlig på ungdomstrinnet.

Nærhet til matvarebutikk o.l. og adgang til å handle

Adgang til å handle er beregnet ut i fra de skolene som svarte positivt på at elevene i et eller flere klassetrinn får forlate skolens område i skoletiden.

Tabell 46. Oversikt over skoler med nærhet til matvarebutikk o.l. og som ga adgang til å handle (%) blant skolene som tillot elever å forlate skolens område i skoletiden, fordelt på klassetrinn.

<i>Antall skoler</i>	<i>1. - 4. klasse n=19</i>	<i>5. - 7. klasse n=29</i>	<i>8. klasse n=318</i>	<i>9. klasse n=324</i>	<i>10. klasse n=447</i>
Har mulighet(er) til å handle	36,8	44,8	88,7	88,9	89,9
Har mulighet(er), men elevene er uønsket	0,0	3,4	5,0	4,9	4,0
Har ikke butikker i nærheten	63,2	51,7	6,3	6,2	6,0

Flertallet av elevene ved skoler som tillot elever på ungdomstrinnet å forlate skolens område i skoletiden har i mulighet(er) til å handle. I småskolen og på mellomtrinnet er det et flertall av skolene som ikke har butikker i nærheten.

Resultatene presentert i tabell 45 og 46 er oppsummert i tabell 47.

Tabell 47. Oversikt over skoler med nærhet til matvarebutikk o.l. og som ga adgang til å handle (%), fordelt på klassetrinn.

<i>Antall skoler</i>	<i>1. - 4. klasse n=2015</i>	<i>5. - 7. klasse n=1943</i>	<i>8. klasse n=834</i>	<i>9. klasse n=834</i>	<i>10. klasse n=834</i>
Har mulighet(er) til å handle	0,3	0,7	33,8	34,5	48,2
Har mulighet(er), men elevene er uønsket	0,0	0,1	1,9	1,9	2,2
Har ikke butikker i nærheten	0,6	0,8	2,4	2,4	3,2
Ingen elever får forlate skoleområdet i skoletiden	99,1	88,5	61,9	61,2	46,4

Automater

Tabell 48. Oversikt over om skolene har brusautomat(er) (i %), fordelt på skoletype.

	<i>Barneskoler</i>	<i>Kombinerte barne- og ungdomsskoler</i>	<i>Ungdomsskoler</i>
<i>Antall skoler</i>	<i>n=1578</i>	<i>n= 520</i>	<i>n= 344</i>
Ja	0,4	1,0	3,8
Nei	99,6	99,0	96,2

Det er et fåtall grunnskoler som oppga at de har brusautomater. Ikke uventet er det flest rene ungdomsskoler som oppga at de har denne typen automater.

Tabell 49. Oversikt over om skolene har andre typer automat unntatt brusautomater (i %), fordelt på skoletype.

	<i>Barneskoler</i>	<i>Kombinerte barne- og ungdomsskoler</i>	<i>Ungdomsskoler</i>
<i>Antall skoler</i>	<i>n=1564</i>	<i>n= 515</i>	<i>n= 331</i>
Ja	0,6	1,0	1,8
Nei	99,4	99,0	98,2

Det er i hovedsak få skoler som har andre automater enn brusautomater.

Kjennskap til Statens ernæringsråds retningslinjer for Mat i skolen

Skolenes kjennskap til Statens ernæringsråds retningslinjer for Mat i skolen ble kartlagt gjennom spørsmål i spørreskjemaets generelle del.

Tabell 50. Oversikt over kjennskap til Statens ernæringsråds retningslinjer (%), fordelt på skoletype.

	<i>Barneskoler</i>	<i>Kombinerte barne- og ungdomsskoler</i>	<i>Ungdomsskoler</i>
<i>Antall skoler</i>	<i>n=1571</i>	<i>n= 507</i>	<i>n=343</i>
Ja	64,9	53,6	61,2
Nei	8,5	11,8	9,9
Usikker	26,6	34,5	28,9

Situasjonen er snudd fra 1997, da en høyere andel respondenter på ungdomsskolene hadde kjennskap til Statens ernæringsråds retningslinjer, enn på de kombinerte og rene barneskolene. Resultatene fra 2000 viser at over 60% av rene barneskoler og ungdomsskoler kjenner til retningslinjene.

Kjennskap til paragraf om skolemåltidet

Videre ble det i den generelle delen av spørreskjemaet spurt om respondenter hadde kjennskap til paragrafen om skolemåltidet i ”Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler”.

Tabell 51. Oversikt over kjennskap til paragraf om skolemåltidet (%), fordelt på skoletype.

	<i>Barneskoler</i>	<i>Kombinerte barne- og ungdomsskoler</i>	<i>Ungdomsskoler</i>
--	--------------------	---	----------------------

<i>Antall skoler</i>	<i>n=1565</i>	<i>n= 513</i>	<i>n= 337</i>
Ja	72,3	63,9	64,1
Nei	10,0	12,1	11,3
Usikker	17,7	24,0	24,6

Som for spørsmålet om kjennskap til retningslinjene er mønsteret endret fra 1997. En høyere andel rene barneskoler oppga å ha kjennskap til forskriften, enn kombinerte barne- og ungdomsskoler og rene ungdomsskoler. I motsetning til i 1997 er forskriften bedre kjent enn Statens ernæringsråds retningslinjer.

Skolefritidsordningens tilrettelegging for måltider og fysisk aktivitet

Spørreskjemaets generelle del inneholdt også spørsmål relatert til tilrettelegging for måltider og felles fysisk aktivitet i skolefritidsordningen (SFO).

Tabell 52. Oversikt over om skoler har skolefritidsordning (SFO) (i %), fordelt på skoletype.

<i>Antall skoler</i>	<i>Barneskoler</i> <i>n=1601</i>	<i>Kombinert barne- og ungdomsskoler</i> <i>n=506</i>
Ja	90,5	82,2
Nei	9,5	17,8

De fleste barneskoler og kombinerte barne- og ungdomsskoler har SFO.

Tabell 53. Oversikt over hvilke klassetrinn skoler med SFO har tilbud til (i %), fordelt på 1.-4. klasse.

<i>Antall skoler</i>	<i>1. klasse</i> <i>n= 1863</i>	<i>2. klasse</i> <i>n= 1863</i>	<i>3. klasse</i> <i>n= 1863</i>	<i>4.klasse</i> <i>n= 1863</i>
Ja	99,0	98,7	97,8	94,5
Nei	1,0	1,3	2,2	5,5

De fleste skoler med 1.-4. klasse har SFO for alle de laveste klassetrinnene.

Tabell 54. Oversikt over om skoler med SFO la til rette for måltider (i %), fordelt på skoletype.

<i>Antall skoler</i>	<i>Barneskoler</i> <i>n=1413</i>	<i>Kombinert barne- og ungdomsskoler</i> <i>n= 396</i>
Ja, i form av medbrakt mat eller i SFOs regi	97,2	95,2
Nei, det legges ikke opp til måltider i SFO	2,8	4,8

Av skoler med skolefritidsordning (SFO) ble det lagt til rette for måltider i form av medbrakt mat eller i SFOs regi ved de fleste skolene.

Tabell 55. Oversikt over tilbud om organiserte måltider ved skoler med SFO (i %), fordelt på skoletype.

	<i>Barneskoler</i>	<i>Kombinert barne- og ungdomsskoler</i>
<i>Antall skoler</i>	<i>n=1372</i>	<i>n= 377</i>
Frokost, medbrakt mat	37,6	34,5
Lunsj, medbrakt mat	19,7	30,2
Mellommåltid, medbrakt mat	29,1	32,4
Frokost, SFOs regi	15,2	12,7
Lunsj, SFOs regi	36,2	33,2
Mellommåltid, SFOs regi	50,2	46,9

Det var mest vanlig med medbrakt mat til frokost, og at lunsj og/eller mellommåltid er et tilbud i SFOs regi.

Tabell 56. Oversikt over hvor ofte skoler med SFO la til rette for felles fysisk aktivitet i SFO (i %), fordelt på skoletype.

	<i>Barneskoler</i>	<i>Kombinert barne- og ungdomsskoler</i>
<i>Antall skoler</i>	<i>n=1400</i>	<i>n= 388</i>
Daglig	51,6	43,8
Ukentlig	40,3	45,6
Sjeldnere	8,1	10,6

Om lag halvparten av skoler med SFO la daglig til rette for felles fysisk aktivitet, mens om lag 40% ukentlig la til rette for dette.

Fysisk aktivitet og skolevei

Registreringen av antall elever som var fysisk aktive i forrige friminutt og som gikk eller syklet til og/eller fra skolen dagen før ble gjennomført (som matpakketellingen) og andelen elever ble beregnet på samme måte som for matpakkedekningen. Det gjøres oppmerksom på at noen klassestyrere har inkludert antall elever som gikk eller syklet både til og fra skolen i antallet elever som gikk eller syklet bare en av veiene, noe det er korrigert for. Det at registreringene er gjennomført i perioden mars – juni 2000 vil naturlig nok påvirke resultatene pga stor variasjon i vær- og føreforhold, det samme gjelder geografiske forskjeller mellom fylkene. Resultatene presenteres på klassenivå.

Tabell 57. Oversikt over andel elever som var fysisk aktive i forrige friminutt i %, fordelt på klassetrinn.

	<i>1.- 4. klasse</i>	<i>5. - 7. klasse</i>	<i>8. - 10. klasse</i>
<i>Antall klasser</i>	<i>n=8222</i>	<i>n=5836</i>	<i>n=3711</i>

% i gjennomsnitt som var fysisk aktive i forrige friminutt	88,9	77,7	31,1
--	------	------	------

Det er en betydelig nedgang i fysisk aktivitet i friminutt med økende alder, det gjelder særlig fra mellomtrinnet til ungdomstrinnet.

Tabell 58. Fylkesvis rangering for andel elever som var fysisk aktive i forrige friminutt i %-fordeling, 1.- 4. klasse.

<i>Plassering</i>	<i>Fylke</i>	<i>Antall klasser</i>	<i>% i gjennomsnitt som var fysisk aktive i forrige friminutt</i>
1.	Finnmark	171	94,1
2.	Nordland	477	91,9
3.	Troms	324	91,1
4.	Oppland	418	91,0
5.	Nord-Trøndelag	276	90,9
6.	Sogn og Fjordane	286	90,2
6.	Hedmark	364	90,2
7.	Møre og Romsdal	613	89,8
8.	Sør-Trøndelag	449	89,1
9.	Telemark	289	89,0
10.	Aust-Agder	207	88,9
11.	Vestfold	412	88,5
12.	Østfold	455	88,4
13.	Vest-Agder	272	88,1
14.	Rogaland	720	87,8
14.	Hordaland	825	87,8
15.	Buskerud	471	87,7
16.	Akershus	809	87,3
17.	Oslo	384	84,3

Andelen elever som var fysisk aktive (spilte ballspill, lekte sisten/gjemsel, løp, hoppet o.l.) i forrige friminutt er høyest i de nordligste fylkene. Fylker med flere større byer/tettsteder hadde lavest andel elever som var fysisk aktive. En mulig forklaring kan være i hvilken grad det er lagt til rette for og hvilke muligheter elevene har til å være fysisk aktive på skolens uteområde. Forholdene er kanskje dårligere i fylker med større byer. Manglende tilrettelegging/utrustning og for lite variert terreng/vegetasjon ble av flest skoler oppgitt å være de største hindringene for fysisk aktivitet i barneskolen (tabell 72).

Tabell 59. Fylkesvis rangering for andel elever som var fysisk aktive i forrige friminutt i %-fordeling, 5.- 7. klasse.

<i>Plassering</i>	<i>Fylke</i>	<i>Antall klasser</i>	<i>% i gjennomsnitt som var fysisk aktive i forrige friminutt</i>
1.	Oppland	285	83,5
2.	Hedmark	260	82,4
3.	Nord-Trøndelag	210	81,9
4.	Sogn og Fjordane	203	80,8
5.	Telemark	208	79,1
6.	Buskerud	340	79,0
6.	Vest-Agder	189	79,0
7.	Hordaland	579	77,6
8.	Østfold	324	77,2
8.	Vestfold	289	77,2
9.	Troms	236	76,8
9.	Oslo	257	76,8
9.	Akershus	535	76,8
10	Møre og Romsdal	443	76,2
11.	Sør-Trøndelag	330	76,0
12.	Aust-Agder	141	75,7
13.	Nordland	352	75,4
14.	Rogaland	542	74,9
15.	Finnmark	113	73,7

Tabell 60. Fylkesvis rangering for andel elever som var fysisk aktive i forrige friminutt i %-fordeling, 8.- 10. klasse.

<i>Plassering</i>	<i>Fylke</i>	<i>Antall klasser</i>	<i>% i gjennomsnitt som var fysisk aktive i forrige friminutt</i>
1.	Finnmark	83	42,4
2.	Troms	169	38,6
3.	Oppland	86	36,2
4.	Sør-Trøndelag	203	33,4
5.	Nordland	275	32,3
5.	Vest-Agder	144	32,3
6.	Møre og Romsdal	274	32,1
7.	Aust-Agder	70	32,0
8.	Buskerud	196	31,5
8.	Oslo	141	31,5
8.	Telemark	147	31,5
8.	Nord-Trøndelag	121	31,5
9.	Rogaland	399	30,6
10	Hedmark	193	30,3

10.	Akershus	328	30,3
11.	Hordaland	374	29,8
12.	Sogn og Fjordane	157	28,6
13.	Vestfold	163	24,2
14.	Østfold	188	23,2

Mønsteret er ikke det samme for mellom- og ungdomstrinnet som for 1.-4. klasse mht fysisk aktivitet i forrige friminutt. Det kan kanskje skyldes at ulike former for fysisk aktivitet er aktuelle og attraktive i de ulike aldersgruppene. Det er mulig at ulike typer ballspill utgjør en forholdsvis stor andel av den form for fysisk aktivitet elevene i de høyere klassetrinnene foretrekker. Det forutsetter at det er lagt til rette for denne typen aktivitet på skolene (tabell 69-72).

Tabell 61. Oversikt over andel av elever som gikk eller syklet både til og fra skolen i går i %, fordelt på klassetrinn.

<i>Antall klasser</i>	<i>1. - 4. klasse n=8269</i>	<i>5. - 7. klasse n=5837</i>	<i>8. - 10. klasse n=3706</i>
% i gjennomsnitt som gikk eller syklet både til og fra skolen	44,1	60,3	51,5

Andelen elever som gikk eller syklet både til og fra skolen er høyest for 5.-7. klasse. Flere klassestyrere har kommentert at elever i 1.-4. klasse ikke har lov til å sykle til skolen, og mange har kommentert at det er uaktuelt for elever i alle klassetrinn å gå eller sykle pga lang skolevei eller pga vær-/føreforhold. Foreldre er sannsynligvis mer skeptiske til å la elever i småskolen gå til og fra skolen.

Tabell 62. Fylkesvis rangering for andel elever som gikk eller syklet både til og fra skolen i %-fordeling, 1.- 4. klasse.

<i>Plassering</i>	<i>Fylke</i>	<i>Antall klasser</i>	<i>% i gjennomsnitt som gikk eller syklet både til og fra skolen</i>
1.	Oslo	380	70,1
2.	Rogaland	733	54,9
3.	Akershus	816	48,2
4.	Vestfold	409	46,6
5.	Vest-Agder	272	46,1
6.	Sør-Trøndelag	452	45,3
7.	Hordaland	827	45,0
7.	Finnmark	175	44,9
8.	Aust-Agder	206	44,7
9.	Telemark	294	43,6
10.	Østfold	452	43,0
11.	Buskerud	470	41,1
12.	Nordland	483	39,8
13.	Troms	337	37,4
14.	Sogn og Fjordane	284	37,2
15.	Oppland	421	35,4
15.	Møre og Romsdal	615	35,4
16.	Nord-Trøndelag	278	34,2

17.	Hedmark	365	32,4
-----	---------	-----	------

Det er store variasjoner mellom fylkene, noe som sannsynligvis skyldes geografiske forskjeller. Oslo skiller seg klart ut, videre er andelen i Rogaland og Akershus forholdsvis høy.

Tabell 63. Fylkesvis rangering rangering for andel elever som gikk eller syklet både til og fra skolen i %-fordeling, 5. - 7. klasse.

<i>Plassering</i>	<i>Fylke</i>	<i>Antall klasser</i>	<i>% i gjennomsnitt som gikk eller syklet både til og fra skolen</i>
1.	Oslo	262	83,7
2.	Rogaland	534	71,6
3.	Vestfold	290	70,3
4.	Akershus	542	67,7
5.	Østfold	325	66,1
6.	Telemark	206	61,7
7.	Buskerud	343	61,2
8.	Vest-Agder	191	59,6
9.	Sør-Trøndelag	322	58,7
10.	Hordaland	572	58,6
11.	Finnmark	116	58,2
12.	Aust-Agder	142	57,8
13.	Oppland	288	51,7
14.	Sogn og Fjordane	203	51,6
15.	Nordland	352	51,4
16.	Møre og Romsdal	439	50,4
17.	Troms	237	50,2
18.	Hedmark	264	49,4
19.	Nord-Trøndelag	209	48,0

Det er de samme fylkene som ligger i øvre og nedre sjikt for andel av elever i 5.-7. klasse som gikk/syklet til og fra skolen, som for 1.- 4. klasse. Oslo har den største andelen, men avstanden til neste fylke er ikke så stor som for 1.- 4. klasse. Videre følger Rogaland og Vestfold. I samtlige fylker gikk eller syklet omlag halvparten av elevene i mellomtrinnet både til og fra skolen.

Tabell 64. Fylkesvis rangering rangering for andel elever som gikk eller syklet både til og fra skolen i %-fordeling, 8.- 10. klasse.

<i>Plassering</i>	<i>Fylke</i>	<i>Antall klasser</i>	<i>% i gjennomsnitt som gikk eller syklet både til og fra skolen</i>
1.	Oslo	149	69,6
2.	Rogaland	391	68,1
3.	Finnmark	85	63,2
4.	Akershus	331	58,3
5.	Østfold	187	55,1
6.	Vestfold	161	53,9
7.	Vest-Agder	143	53,4
8.	Sør-Trøndelag	205	53,3
9.	Buskerud	192	52,7
10.	Aust-Agder	70	51,6
11.	Telemark	147	50,9
12.	Sogn og Fjordane	158	50,2
13.	Nordland	273	46,3
14.	Oppland	81	46,0
15.	Hedmark	191	44,6
16.	Nord-Trøndelag	121	43,5
17.	Hordaland	377	42,0
18.	Møre og Romsdal	276	37,1
19.	Troms	168	36,9

Fylkenes plassering i forhold til hverandre er i hovedsak som for 1.-7. klasse. Oslo har fremdeles den høyeste andelen av elever som gikk eller syklet både til og fra skolen, men avstanden mellom hovedstaden og de andre fylkene er derimot sterkt redusert. Etter Oslo følger Rogaland og Finnmark.

Tabell 65. Oversikt over andel av elever som gikk eller syklet bare en av veiene til skolen i går i %, fordelt på klassetrinn *.

<i>Antall klasser</i>	<i>1. - 4. klasse n=6671</i>	<i>5. - 7. klasse n=4818</i>	<i>8. - 10. klasse n=3235</i>
<i>% i gjennomsnitt som gikk eller syklet bare en av veiene til skolen</i>	16,4	12,6	9,8

* I de tilfeller hvor antall elever som gikk/syklet til og fra skolen er det samme som antall elever til stede på undersøkelsesdagen, er antall som bare går/sykler en av veiene til skolen satt lik 0. Videre er tilfeller hvor summen av antall elever som gikk/syklet både til og fra skolen og antall elever som bare gikk/syklet en av veiene til skolen overstiger antall elever til stede på undersøkelsesdagen, ekskludert (2623 klasser).

Det er en forholdsvis liten andel av elevene som kun gikk eller syklet en av veien til skolen. Det er flest elever i småskolen som kun hadde gått/syklet til eller fra skolen.

Tabell 66. Oversikt over andel elever i 8.-10. klasse som ukentlig drev fysisk aktivitet i midttime(r) når klassestyrer oppga at klassen har midttime(r), i %

<i>Antall klasser</i>	<i>8. - 10. klasse n=1065</i>
% i gjennomsnitt som er fysisk aktive i midttime(r)	31,0

8.-10. klasser som ikke hadde midttimer er ekskludert. Det gjøres oppmerksom på at klassestyrere har definert midttimer (= utvidet langfriminutt) forskjellig, selv på samme skole. Nær en tredjedel av elever ved skoler som i følge klassestyrer hadde midttimer en eller flere dager i uken drev ukentlig med fysisk aktivitet i midttimen(e).

Beliggenhet og uteområde

Spørsmålene om beliggenhet og uteområde er presentert på skolenivå.

Tabell 67. Oversikt over skolenes beliggenhet (%), fordelt på skoletype.

<i>Antall skoler</i>	<i>Barneskoler n=1573</i>	<i>Kombinerte barne- og ungdomsskoler n= 522</i>	<i>Ungdomsskoler n= 346</i>
I by med mer enn 100 000 innbyggere	9,0	8,2	9,5
I by med 50 000 - 100 000 innbyggere	4,8	2,3	5,8
I by med 15 000 - 49 999 innbyggere	13,2	2,7	20,5
I by/tettsted med 5000 - 14 999 innbyggere	13,9	5,6	27,5
I by/tettsted med 2000 - 4 999 innbyggere	11,6	10,9	23,4
I tettsted/bygd med 200-1 999 innbyggere	36,4	54,6	12,4
I tettsted/bygd med under 200 innbyggere	11,2	15,7	0,9

De rene barneskolene og de rene ungdomsskolene er å finne forholdsvis jevnt fordelt i forhold til innbyggerantall, mens kombinerte barne- og ungdomsskoler i større grad er i tettsteder/bygder med et forholdsvis lavt antall innbyggere. Over halvparten av de kombinerte barne- og ungdomsskolene er å finne i tettsteder/bygder med 200 – 1 999 innbyggere.

Tabell 68. Oversikt over om ulike aldersgrupper/klassetrinn hadde egne avdelte arealer av skolens uteområde (i %), fordelt på skoletype.

	<i>Barneskoler</i>	<i>Kombinerte barne- og ungdomsskoler</i>	<i>Ungdomsskoler</i>
--	--------------------	---	----------------------

<i>Antall skoler</i>	<i>n=1570</i>	<i>n= 513</i>	<i>n= 340</i>
Ja	24,6	48,1	3,5
Nei	75,4	51,9	96,5

Det er mest vanlig med avdelte arealer ved kombinerte barne- og ungdomsskoler, mens det sjeldent er tilfelle ved rene ungdomsskoler. Om lag en fjerdedel av rene barneskoler oppga at de har egne avdelte arealer for ulike aldersgrupper/klassestrinn.

Tabell 69. Oversikt over om skolene hadde tilgang til uteareal/-anlegg utenfor skolens eget uteområde (i %), fordelt på skoletype.

	<i>Barneskoler</i>	<i>Kombinerte barne- og ungdomsskoler</i>	<i>Ungdomsskoler</i>
<i>Antall skoler</i>	<i>n=1597</i>	<i>n= 522</i>	<i>n=346</i>
Ja, i umiddelbar avstand	67,2	67,4	52,6
Ja, i gangavstand	29,6	27,0	31,5
Ja, men avhengig av transport	1,4	1,9	3,2
Nei	1,8	3,6	12,7

To tredjedeler av de rene barneskolene og de kombinerte barne- og ungdomsskolene hadde tilgang til uteareal/-anlegg i umiddelbar avstand, mens i underkant av en tredjedel hadde dette i gangavstand. Over 80% av de rene ungdomsskolene hadde tilgang til uteareal/-anlegg i umiddelbar avstand eller gangavstand.

Tabell 70. Oversikt over hvor ofte elever ved skoler med tilgang til uteareal/-anlegg brukte dette (i %), fordelt på skoletype.

	<i>Barneskoler</i>	<i>Kombinerte barne- og ungdomsskoler</i>	<i>Ungdomsskoler</i>
<i>Antall skoler</i>	<i>n=1550</i>	<i>n= 499</i>	<i>n=294</i>
Daglig	34,6	34,3	27,6
Ukentlig	54,0	48,5	27,2
Sjeldnere	11,4	17,2	44,6
Aldri	0,0	0,0	0,7

En tredjedel av de rene barneskolene og de kombinerte barne- og ungdomsskoler oppga at elevene brukte utearealene/-anleggene daglig, mens om lag halvparten av skolene oppga at elevene brukte disse ukentlig. Elever ved rene ungdomsskoler brukte sjeldnere arealene/anleggene.

Tabell 71. Oversikt over om skolene oppga hindringer for fysisk aktivitet på skolens område (i %), fordelt på klassestrinn.

	<i>1. – 4. klasse</i>	<i>5. – 7. klasse</i>	<i>8. – 10. klasse</i>
<i>Antall skoler</i>	<i>n=2045</i>	<i>n= 1983</i>	<i>n=850</i>
Hindringer	45,0	48,7	59,2
Ingen hindringer	55,0	51,3	40,8

For småskolen og mellomtrinnet oppga omlag halvparten av skolene at det ikke er hindringer for fysisk aktivitet på skolens uteområde. For ungdomstrinnet er andelen høyere (nær 60%).

Tabell 72. Oversikt over hva skolene som oppga at det er hindringer for fysisk aktivitet opplever som hindringer (%), fordelt på klassetrinn.

	<i>1. – 4. klasse</i> <i>n=921</i>	<i>5. – 7. klasse</i> <i>n= 966</i>	<i>8. – 10. klasse</i> <i>n=503</i>
<i>Antall skoler</i>			
Arealstørrelse	31,5	32,9	25,0
Manglende tilrettelegging/utrustning	53,1	54,9	67,0
For lite variert terreng/vegetasjon	44,7	43,8	34,8
Områder med restriksjoner	8,0	7,7	7,6
Organisering av skolehverdagen	5,3	6,7	12,4

For alle tre klassetrinnene oppga flest skoler manglende tilrettelegging/utrustning som en av de største hindringene for fysisk aktivitet på skolens område. Videre følger for lite variert terreng/vegetasjon og arealstørrelse. Det er en forholdsvis liten andel av skolene som oppga områder med restriksjoner og organisering av skolehverdagen blant de største hindringene.

Midttidordning og uteskole/utendørs undervisning

Det gjøres oppmerksom på at følgende spørsmål er besvart av klassestyrere og at klassestyrerne tolket begrepet midttid svært forskjellig. Noen har definert langfriminuttet som midttid, mens andre har tolket midttid til å være undervisningsfri i tillegg til langfriminuttet.

Tabell 73. Oversikt over om klassene hadde egne midttidordninger (= utvidet langfriminutt) (%), fordelt på klassetrinn.

	<i>1. – 4. klasse</i> <i>n= 7066</i>	<i>5. – 7. klasse</i> <i>n= 5116</i>	<i>8. – 10. klasse</i> <i>n=3572</i>
<i>Antall klasser</i>			
Har midttid hver skoledag	36,7	26,2	28,5
Har midttid tre eller fire dager i uken	4,0	3,3	1,3
Har midttid en eller to dager i uken	6,2	4,1	3,6
Har sjelden eller aldri midttid(r)	53,0	66,4	66,6

Over halvparten av skolene for alle tre klassetrinn hadde sjelden eller aldri midttid. Om lag en tredjedel av klassene i småskolen og en fjerdedel av klassene i mellom- og ungdomstrinnet hadde i følge klassestyrer midttid hver dag.

Tabell 74. Oversikt over gjennomsnittlig antall minutter for midttidenes varighet blant de klassene som oppga å ha midttid en eller flere dager i uken, fordelt på klassetrinn.

	<i>1. – 4. klasse</i> <i>n= 3133</i>	<i>5. – 7. klasse</i> <i>n= 1662</i>	<i>8. – 10. klasse</i> <i>n=1165</i>
<i>Antall klasser</i>			
Gjennomsnittlig antall minutter	45	40	39
Standardavvik i minutter	14	11	9

Småskolen hadde gjennomsnittlig noe lengre midttime enn mellom- og ungdomstrinnet.

Tabell 75. Oversikt over hvor ofte klassene hadde uteskole/utendørs undervisning (i %), fordelt på klassetrinn.

<i>Antall klasser</i>	<i>1. – 4. klasse n= 7495</i>	<i>5. – 7. klasse n= 5228</i>	<i>8. – 10. klasse n=3609</i>
Oftere enn en dag per uke	5,7	1,4	0,9
En dag per uke	36,7	4,6	0,9
En halv dag per uke	24,4	10,3	1,7
Mindre enn en halv dag per uke	22,1	38,6	19,7
Normalt ikke	11,0	45,0	76,8

En tredjedel av klassene i småskolen hadde uteskole/utendørs undervisning en dag per uke, mens en fjerdedel hadde dette en halv dag per uke. For mellomtrinnet hadde omlag halvparten av klassene uteskole/utendørs undervisning en halv dag eller mindre enn en halv dag per uke, mens et fåtall av klassene på ungdomstrinnet hadde uteskole/utendørs undervisning i det hele tatt. Noen klassestyrere kommenterte at elevene har kroppsøving utendørs i sommerhalvåret.

Skolens elevråd

Den generelle delen av spørreskjemaet inneholdt også spørsmål om skolens elevråd er engasjert i tiltak/arrangementer knyttet til fysisk aktivitet.

Tabell 76. Oversikt over på hvilken måte elevrådet er engasjert i tiltak/arrangementer knyttet til fysisk aktivitet (i %), fordelt på klassetrinn.

<i>Antall skoler</i>	<i>1. – 4. klasse n=1942</i>	<i>5. – 7. klasse n= 1896</i>	<i>8. – 10. klasse n=828</i>
Elevrådet har dannet eget idrettsstyre	5,9	6,1	8,6
Elevrådet er ikke engasjert	64,2	64,4	65,1
Annet	29,9	29,5	26,3

Det mest vanlige for alle klassetrinn er at elevrådet ikke var engasjert i tiltak/arrangementer knyttet til fysisk aktivitet. Det er forholdsvis lite vanlig at elevrådet hadde dannet et eget idrettsstyre med ansvar for slike tiltak/arrangementer. Under annet kommenterte noen respondenter at elevrådet var engasjert i forbindelse med aktivitetsdager eller innkjøp av utstyr knyttet til fysisk aktivitet.

Konklusjon

Undersøkelsen ”Skolemåltidet og fysisk aktivitet i grunnskolen” viser at Statens råd for ernæring og fysisk aktivitets arbeid med å sikre skolebarn et velorganisert mattilbud har ført til en positiv forbedring i måten skolemåltidet er organisert på siden 1997.

Målet for 2000 har vært at alle de yngste elevene (1.-4. klassetrinn) skal ha voksentilsyn under matpausen. SEF er nær ved å nå målet da hele 93% av skoler med 1.-4. klasse oppga at elevene på dette klassetrinnet hadde fullt tilsyn. Dette er en klar forbedring fra 1997 (81%) og 1991 (64%).

Videre har SEF hatt som mål å sikre alle elever i norsk grunnskole minst 20 minutters matpause. Andelen av skoler som i 1997 kunne tilby elever i 1.-4. klasse 20 minutters spisepause var 37% og i 1991 25%. I skoleåret 1999/2000 hadde 51% av elevene på dette klassetrinnet minst 20 minutters spisepause. Det har videre vært en svak økning i andel skoler som kunne tilby elever i 5.-7. klasse og 8.-10. klasse så lang spisepause.

Over halvparten av skolene i undersøkelsen har et mattilbud (i kantine) til elever på ungdomstrinnet, uten at det er spesifisert om det er et daglig mattilbud. Sett i sammenheng med at over 60% av skolene har et daglig tilbud om produkter som yoghurt, frukt/ grønnsaker m.m. kan dette indikere at SEF har nådd målet for 2000 om et daglig mattilbud i minst halvparten av landets ungdomsskoler.

Matpakkedekningen er fremdeles høy og på nivå med tall fra 1997. Andelen av elever med medbrakt frukt og/eller grønnsak er noe lavere enn i 1997. Det kan delvis skyldes mindre endringer i spørsmålsformuleringer og delvis forklares ved at elever ved skoler med abonnementsordning for frukt og grønnsaker i mindre grad har med frukt/grønnsaker hjemmefra. Videre var det flere skoler i 2000 som besvarte dette spørsmålet enn i 1997.

Nesten alle grunnskoler i landet hadde tilbud om drikke til elevene i skoleåret 1999/2000, men kun en tredjedel av skolene har tilbud om vann fra drikkefontener, uavhengig av klassetrinn.

Hovedutfordringene videre for SEF blir å forsatt arbeide for å sikre alle elever i norsk grunnskole minst 20 minutters matpause, dette gjelder særlig elever på mellomtrinnet. Videre er det viktig å videreutvikle tiltak som skal bidra til opprettelse av et daglig mattilbud ved skoler med 8.-10. klasse. Det bør også arbeides for at elever stimuleres til å ta med frukt/grønnsaker hjemmefra dersom det ikke er aktuelt å benytte eller ikke eksisterer tilbud om frukt/grønnsaker på skolen. Tilgangen til godt drikkevann på skolen bør bli bedre for alle klassetrinn.

Utfordringer knyttet til fysisk aktivitet vil for SEF være å øke andelen elever på ungdomstrinnet som er fysisk aktive i friminuttene og som driver fysisk aktivitet i midttimer.

Det å involvere skolens elevråd, samt bidra til en organisering av skoledagen som stimulerer til fysisk aktivitet, kan være aktuelle tiltak for dette klassetrinnet. SEF kan videre redusere hindringer for fysisk aktivitet på alle klassetrinn ved å skissere tiltak rettet mot manglende tilrettelegging/utrustning og for lite variert terreng/ vegetasjon på skolens uteområde. For å sikre at en høyere andel elever går eller sykler til og fra skolen bør det fokuseres på en trygg skolevei.

Referanseliste

1. Spesialundersøkelser, Tabellrapport fra en undersøkelse om: Skolemåltidet i landets grunnskoler våren 1991, Norges Markedsdata AS, 1991.
2. Halvorsen, M. Mat i Skolen. Hovedfagsoppgave, Universitetet i Oslo, 1993.
3. Halvorsen M, Drevon CA, Bjørneboe GEA. Mat i Skolen. Näringsforskning, 1995;39:151-55.
4. Klepp K-I, Halvorsen M, Bjørneboe GEA, Wold B. Evaluering av Mat i Skolen. Endring over tid i måltidsmønsteret blant norsk skoleungdom. Näringsforskning, 1996;40:113-16.
5. Paoli M d, Klepp K-I. Måltider i skolen. Statens ernæringsråd, 1997.